

AİLE HUKUKUNDAN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARIN ALTERNATİF ÇÖZÜM YOLLARI

Yrd. Doç. Dr. Alper UYUMAZ* / Arş. Gör. Kemal ERDOĞAN**

Öz

Alternatif uyuşmazlık yöntemleri, tarafsız bir üçüncü kişinin taraflara uyuşmazlığı çözüme konusunda yardımcı olduğu, taraflar arasındaki uyuşmazlığın ortadan kaldırılması için çözümler üreten, yargı organı yanında varlığını sürdüren seçimlik nitelikteki yollardır. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, “müzakere”, “tarafsız ön değerlendirme”, “vakıaların saptanması”, “kısa duruşma”, “uzlaştırma” ve “arabuluculuk”tur. Ancak, bu yollar sınırlı sayıda değildir. Ülkemizde de 7.6.2012 tarihinde “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu” kabul edilerek, uyuşmazlıkların mahkeme önünde gitmeden alternatif ve daha etkili bir şekilde çözümü amaçlanmıştır. Kanunun kapsamı, 1 inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarıdır. Bu çalışmada, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden kısaca bahsedildikten sonra, aile hukuku uyuşmazlıkları ve bu uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişliliği incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları, Arabuluculuk, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, Aile Arabuluculuğu, Aile Hukuku Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk

* Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı (e-posta: alperuyumaz@selcuk.edu.tr) (Makele Gönderim T.: 14.10.2015/Kabul T.: 30.12.2015)

** Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medenî Hukuk Anabilim Dalı (e-posta: kemal-erdogan@selcuk.edu.tr) (Makele Gönderim T.: 14.10.2015/Kabul T.: 30.12.2015)

ALTERNATIVE DISPUTE RESOLUTION OF DISPUTES ARISING FROM FAMILY LAW

Abstract

Alternative dispute resolution methods are optional ways that carries on in addition to judicial body and impartial third persons help the parties of dispute in order to settle the controversy. Alternative dispute resolution methods are negotiation, impartial preliminary consideration, short hearing, reconciliation and mediation. However, these methods are not numerous clausus. In Turkey, it is aimed that disputes must be settled more instrumentally and alternatively before you go to trial by accepting Mediation Code in Legal Disputes dated on 7.6.2012. As said in first paragraph of article 1, the scope of Code is private legal disputes on which parties can dispose freely. In this study, family law disputes and their convenience to mediation are tried to be studied after alternative dispute resolution methods are mentioned shortly.

Keywords

Alternative Dispute Resolution Ways, Mediation, Mediation Code in Legal Disputes, Family Mediation, Mediation in Family Law Disputes

I. GENEL OLARAK

Hukuk devleti, yasama, yürütme ve yargı erklerinden oluşmaktadır. Devletin varlık kazanabilmesi için bulunması gereken unsurlardan birisi olan “yargı” erki, devlete, toplumda ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözme yetkisi verir. Ancak, devlet bireyler arasında ortaya çıkan tüm uyuşmazlıklara müdahale etmemektedir. Gerçekten, devlet, kamu düzenini ilgilendiren uyuşmazlıklara uyuşmazlığın tarafı olan kişiler istese de istemese müdahil olmakta; buna karşılık, kamu düzeninden olmayan ve tarafların menfaatini ilgilendiren uyuşmazlıkların ancak taraflar talep ettiği zaman çözüme kavuş-turmaktadır¹.

Ortaya çıkan her uyuşmazlık için tarafların yargıya başvurusunun birçok olumsuz sonucu vardır. Bu durum, ilk olarak, yargıda iş yükünün artmasına ve artan iş yüküne paralel olarak yargılama süresinin uzamasına neden olmaktadır². Ayrıca, uyuşmazlığın taraflarından birisinin yargıya

¹ **Bulur**, Alper: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 65, S. 4, 2007, s. 30-46, s. 31; **Kekeç**, Elif Kısmet: Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Uygulanan Temel Taktikler, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C. 1, Ankara 2009, s. 519-553, s. 522; **Uyumaz**, Alper: Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 1, 2012, s. 103-132, s. 104; **İşık**, Olcay: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Arabuluculuk Yönteminin Diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması, Terazi Hukuk Dergisi, S. 64, 2011, s. 14-25, s. 16; **Köse**, Yasin: Hukuk Sistemimizdeki Yeni Patika; “Arabuluculuk”, Terazi Hukuk Dergisi, S. 84, 2013, s. 86-92, s. 86. Ancak toplumda dava alışkanlığı (litigiousness) bulunmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz., **Özbek**, Mustafa Serdar: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 3. Baskı, Ankara 2013, s. 125-132.

² **Erlangen**, Reinhard Greger: Yargı ve Arabuluculuk-Model Projesinin Tamamlanmasından Sonra Gelişim Çizgileri (Çev. Cenk Akil), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 57, S. 4 (Prof. Dr. Turgut Akıntürk’ün Anısına), 2008, s. 369-380, s. 376; **Tanrıver**, Süha: Hukuk Yargısının Temel Sorunları ve Bu Bağlamda Alınması Gereken Temel Önlemler, Makalelerim II (2006-2010), Ankara 2011, s. 115-142, s. 115; **Bulur**, Alternatif, s. 31; **Uyumaz**, s. 106; **Özbek**, Mustafa Serdar: Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1 (Prof. Dr. Eral Özgen Anısına), 2007, s. 183-231, s. 186; **Şıpka**, Şükran: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı”nın Değerlendirilmesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 6, S. 12, 2007, s. 163-175, s. 164.

başvurması, taraflar arasındaki iletişimi azaltmakta veyine taraflar arasındaki zıtlaşmayı arttırmaktadır³. Tüm bu olumsuz sonuçlar, devletleri, Alternatif Uyuşmazlık Çözüm (Alternative Dispute Resolution- ADR) Yollarını kabule sevk etmiştir⁴.

Amerika'da da artan iş yükü, bir problem olarak görülmektedir. Bkz., **Delgado**, Richard/**Dunn**, Chris/**Brown**, Pamela/**Lee**, Helena/**Hubbert**, David: Fairness and Formality: Minimizing the Risk Of Prejudice In Alternative Dispute Resolution, Wisconsin Law Review, 1985, p. 1359-1404, p. 1362; **Edwards**, Harry T.: Alternative Dispute Resolution: Panacea or Anathema, Harvard Law Review, V. 99, N. 3, 1986, p. 668-684, p. 669.

³ **Laufgraben**'e göre, geleneksel yargı yolunda uyuşmazlık çözümü yaparken tarafların getirmiş oldukları deliller dikkate alınır. Yargılama sonucunda varılan hüküm ile bir taraf kaydeden diğer taraf da kazanan hâline gelir. Buna karşılık, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri ile daha tatminkâr sonuçlara ulaşmak mümkündür. Ayrıca, bu durum, mahkemelerin ağır iş yükünü de hafifletecektir. Bkz., **Laufgraben**, Eric: Protecting Mediation Communication In Federal Courts, http://www.acctm.org/docs/Protecting%20Mediation%20Communications%20in%20Federal%20Courts%20_CONNOR-Laufgraben_%20Update.pdf, Erişim Tarihi: 29.06.2015, s. 87.

⁴ **Akcan**, Recep: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı ile İlgili Bazı Düşünceler, Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Ankara 2008, s. 39-53, s. 39; **Özbek**, Mustafa Serdar: Avukatlık Kanunu'nun 35/A Maddesine Göre Arabuluculuk, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2001, s. 113-141, s. 114; **Yeşilirmak**, Ali: Kurumsal Arabuluculuk Kurallarının Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi, Medeni Usul ve İcra - İflas Hukukçuları Toplantısı IX: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 2010, s. 155-181, s. 155; **Kekeç**, Elif Kısmet: Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, 6325 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara 2014, s.12; **Kaplan Güler**, Beyhan: Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul 2014, s. 23; **Özbay**, İbrahim: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 3-4, 2006, s. 549-475, s. 459, 460; **Kaplan**, Yavuz: Arabuluculuk ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısına Eleştirel Bir Bakış, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 28, S. 1-2, 2008, s. 115-146, s. 115; **Ersen Perçin**, Gizem: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 31, S. 2, 2011, s. 177-201, s. 178; **Tanrıver**, Önlemler, s. 133; **Bulur**, Alternatif, s. 31; **Köse**, s. 86; **Şıpka**, Değerlendirme, s.164, 165. **Uyumaz**'a göre, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının kabul edilmesi ile amaçlanan küçük çaplı ve kamu düzenini ilgilendirmeyen uyuşmazlıkların mahkemelere başvurulmadan çözüme kavuşturulmasıdır (bkz., **Uyumaz**, s. 106). **Ersen Perçin**'e göre, alternatif çözüm yolları ile amaçlanan, ortaya çıkan uyuşmazlık-

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, tarafsız bir üçüncü kişinin taraflara, uyuşmazlığı çözme konusunda yardımcı olduğu, taraflar arasındaki uyuşmazlığın ortadan kaldırılması için çözümler ürettiği, devletin yargı organları yanında varlığını sürdüren ve seçimlik nitelik taşıyan uyuşmazlık çözme yöntemleridir⁵. Bu yolların dava yanında seçimlik bir niteliğe sahip olması, diğer bir ifade ile mecburi olmaması, hak arama özgürlüğü ilkesine uygunluk arz etmektedir⁶.

Uyuşmazlıkların alternatif çözüm yolları, mahkemelerin alternatifini olarak geliştiği ve devletin yargı erkini zedelediği gibi gerekçelerle eleştirilmiştir. Ancak, uyuşmazlıkların alternatif çözüm yolları, devletin yargı yetkisinin yanında varlığını sürdüren fakat onunla rekabet etmeyen uyuşmazlık

ları ileride hukukî ilişkiye girme ihtimalini zedelemeyecek şekilde ortadan kaldırmaktır (bkz., **Ersen Perşin**, s.180). Aynı yönde bkz., **Delago/Dunn/ Brown/Lee/Hubbert**, p. 1367. Gerçekten, Amerika'da uyuşmazlıkların %90'ı alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile çözülmektedir (bkz., **Edwards**, p. 668). Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin tarihi gelişimihakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 222-233; **Özbek**, Avukatlık, s. 116-118; **Ersen Perşin**, s. 185-198; **Özbay**, Alternatif, s. 461-463.

⁵ **Kaplan Güler**, s. 23; **Köse**, s. 87. Benzer tanımlar için bkz., **Tanrıver**, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 64, 2006, s. 151-179, s. 151; **Bulur**, Alper: Avukatlık Kanunu m. 35/A'nın Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Çerçevesinde İrdelenmesi Ve Bir Düzenleme Önerisi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 89, 2010, s. 196-241, s. 198; **Taşpolat Tuğsavul**, Melis: Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara 2012, s. 22; **Kekeç**, Tez, s. 13; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 167; **Özbek**, Avukatlık, s. 114; **Uyumaz**, s. 105; **Bulur**, Alternatif, s. 31; **Özbay**, Alternatif, s. 460; **Şıpka**, Değerlendirme, s.165; **Kapan**, s. 116; **Lieberman**, Jeth K./**Henry**, James F.: Lessons From The Alternative Dispute Resolution Movement, The University Of Chicago Law Review, V. 53, N. 2, 1986, p. 424-439, p. 426.

⁶ **Uyumaz**, s. 107. Alternatif uyuşmazlık çözümlerinin hak arama özgürlüğü ile ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Tanrıver**, Süha: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukuki ve Sosyolojik Bir Bakış, Prof. Dr. Fikret Eren'e Armağan, Ankara 2006, s. 821-843, s. 822-825; **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 153-155; **Işık**, s. 17. Avusturya Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Federal Kanununun § 1'de bu husus, "arabuluculuk tarafların iradesine dayanan bir faaliyettir" denilerek ifade edilmiştir (bkz., **Akil**, Cenk: Avusturya Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Federal Kanunu (Çeviri), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 70, S. 2, 2012, s. 287-296, s. 287).

çözüm yöntemleridir. Bu nedenle, “*alternatif*” kelimesi, daha dostane bir anlam içermektedir⁷. Diğer taraftan, mahkeme yargılaması, hükme odaklanmaktadır. Bu nedenle de, her zaman uyuşmazlıkları mahkeme yargılaması ile tam anlamıyla sona erdirmek mümkün olmamakta; aksine, mahkeme yargılamasının yeni uyuşmazlıklara yol açtığı görülmektedir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarında ise, amaç uyuşmazlığın kesin olarak çözülmesidir. Bu anlamda, çözüm ile kastedilen, taraflar arasındaki uyuşmazlığın tatmin edici ve ileride tekrar yaşanma olasılığı olmayacak bir şekilde ortadan kaldırılmasıdır. Gerçekten, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinde, zıtlaşmanın yerini uzlaşma, hukuk dilinin yerini gündelik yaşam dili, zorla yerine getirmenin yerini ikna ve yavaş işleyişin yerini sürat almaktadır⁸.

Şüphesiz, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Taraflardan birinin uzlaşmaya yanaşmak istemediği hâllerde ve uzlaşma kültürünün yeterince gelişmediği toplumlarda alternatif uyuş-

⁷ **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 152; **Işık**, s. 16, 17; **Tanrıver**, Sosyolojik Bakış, s. 822; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 176; **Kaplan Güler**, s. 24; **Kekeç**, Makale, s. 521; **Akcan**, s. 39; **Bulur**, Alternatif, s. 33; **Özbay**, Alternatif, s. 460; **Şıpka**, Değerlendirme, s.166; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 24, 25; **Kapan**, s. 117. Ayrıca bkz., **Özbek**, Mustafa Serdar, Anayasal Hak ve Hürriyetler ile Yargılamaya Hâkim Olan İlkeler Işığında Arabuluculuk, Medeni Usul ve İcra - İflas Hukukçuları Toplantısı IX: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 2010, s. 107-154, s. 109. Burada kullanılan “*alternatif*” kelimesinin yerinde olmayışı hakkında bkz., **Kekeç**, Tez, s. 58, 59.

⁸ **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 210-214; **Bulur**, Alternatif, s. 32; **Kaplan Güler**, s. 24; **Işık**, s. 17; **Tanrıver**, Sosyolojik Bakış, s. 837. Ayrıntılı bilgi için bkz., **Özbek**, İlkeler, s. 113-116. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının olumlu yönleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 158; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 256-298; **Özbek**, Avukatlık, s. 118vd.; **Bulur**, Alternatif, s. 41, 42; **Şıpka**, Değerlendirme, s.165, 166; **Kekeç**, Makale, s. 523-525. Gerçekten, taraflar ile işbirliği yaparak daha tatmin edici sonuçlar elde edilebilir (bkz., **Laufgraben**, s. 87). Arabulucunun uyuşmazlığı çözerken uygulayabileceği taktikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Kekeç**, Makale, s. 527-548. Almanya Federal Mahkemesi, 14.2.2007 tarihinde arabuluculuk müessesesinin anayasaya uygun olduğuna ve devlet yargısına nazaran öncelik verilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Söz konusu kararın çevirisi için bkz., **Erişir**, Evrim: Arabuluculuk Müessesesinin Anayasa’ya Uygunluğuna ve Devlet Yargısına Nazaran Öncelik Verilmeye Değer Olduğuna İlişkin 14.2.2007 Tarihli Alman Federal Anayasa Mahkemesi Kararı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, C. 2, Özel Sayı, 2009, s. 225-236.

mazlık çözüm yöntemleri ile amaçlanan hedeflere ulaşmak mümkün gözükmemektedir. Diğer taraftan, uyuşmazlık taraflarından birinin maddî bakımdan zayıf olduğu durumlarda alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurmanın olumsuz yönleri olabilecektir. Zira, bu durum uyuşmazlığın tarafları arasında rahat ve özgür bir müzakere ortamının oluşmasını engeller⁹.

II. ALTERNATİF UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM YOLLARI VE ARABULUCULUK

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, “müzakere”, “tarafsız ön değerlendirme”, “vakıaların saptanması”, “kısa duruşma”, “uzlaştırma” ve “arabuluculuk”tur¹⁰. Ancak, bu yollar sınırlı sayıda değerdir. Yani, toplumun, bireylerin ve uyuşmazlığın özelliklerine göre, farklı şekillerde gelişen alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ile karşılaşılabılır¹¹. Ancak, arabulucu-

⁹ **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 159, 160. Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının olumsuz yönleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 299-309; **Tanrıver**, Sosyolojik Bakış, s. 837-842; **Kekeç**, Tez, s. 14-18; **Şıpka**, Değerlendirme, s.166.

¹⁰ Tahkimin hukukî niteliği öğretilerde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, tahkim, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisidir (bkz., **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 186; **Kapan**, s. 117). Diğer bir görüşe göre ise, tahkim alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi değerdir. Tam aksine, devlet yargılamasını tamamlayan bir yargısal yoldur (bkz., **Bulur**, Alternatif, s. 32; **Bulur**, Avukatlık, s. 200; **Kekeç**, Tez, s. 22). Amerikalı hukukçular ve Avrupa Komisyonu, birinci görüşü benimserken (bkz., **Delago/Dunn/Brown/Lee/Hubbert**, p. 1363); Kıta Avrupası hukukçuları daha çok ikinci görüşü benimsemektedirler. Bkz., **Liebscher**, Christoph: Arabuluculuk Tekniklerinin Tahkimde Uygulanması (Çev. Mustafa Göksu), Türkiye Barolar Birliği Medenî Usûl ve İcra – İflâs Hukukçuları Toplantısı IX: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 2010, s. 51-75, s. 51.

¹¹ **Shavell**, Steven: Alternative Dispute Resolution: An Economic Analysis, The Journal Of Legal Studies, V. 24, N. 1, 1995, p. 1-28, p. 1; **Bulur**, Alternatif, s. 31, 32, 42; **Bulur**, Avukatlık, s. 199; **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 160; **Uyumaz**, s. 108; **Işık**, s. 16; **Kaplan Güler**, s. 25; **Ersen Perçin**, s. 181; **Köse**, s. 87. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları ilk olarak Anglo-Sakson hukuk sistemi ülkelerinde görülemeye başlamıştır. Bu bakımdan Amerika’da tarihi gelişim süreci 1960’lı yıllarda başlamış, ancak esas gelişim 1980’li yıllarda yaşanmıştır. İngiltere’de ise daha sonraları bu yönde bir ilerleme sağlanmıştır (bkz., **Bulur**, Alternatif, s. 31). Ayrıca bkz., **Delago/Dunn/Brown/Lee/Hubbert**, p. 1362. Karşılaştırmalı hukukta alternatif uyuşmazlık çözüm yolları için bkz., **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 321vd.; **Uyumaz**, s. 113-117; **Bulur**, Alternatif, s. 34-41.

luğun pek çok ülkede baskın şekilde desteklenmesi sebebiyle, diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yolları daha az uygulama alanı bulabilmektedir¹².

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisi olan müzakere, karşı taraftan bir takım kazançlar elde etmek isteyen kişilerin karşı tarafın kendi istedikleri gibi düşünmesini sağlamak amacıyla kendi bilgi ve hünerlerini ortaya koydukları bir iletişim ve karar verme sürecidir¹³. Bu yöntem genellikle, devletlerarasındaki uyuşmazlıkların diplomatik yollarla çözüme kavuşturulmasında sıkça rastlanan bir çözüm yöntemidir¹⁴. Müzakere yönteminde iki taraf bulunmasına karşın, arabuluculuk yönteminde tarafsız ve bağımsız olan üçüncü bir kişi bulunmaktadır¹⁵.

Tarafsız ön değerlendirme ise uyuşmazlığın ilk aşamalarında tarafsız bir üçüncü kişi tarafından uyuşmazlığın nasıl doğduğu, ne şekilde geliştiği ve ileride taraflar üzerinde nasıl bir etki meydana getireceği hakkında üçüncü kişinin taraflardan edindiği kısa bilgi ve ifadelere dayanarak değerlendirme yapması yöntemidir¹⁶. Bu yöntemle, tarafların yargıya veya diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine başvurmadan önce, uyuşmazlığın kapsamı belirlenerek daha ucuz ve hızlı bir şekilde çözüme ulaşmak amaçlanmaktadır¹⁷.

Vakıaların saptanması yöntemi de, uyuşmazlığın ilk aşamalarında taraflarca seçilen bağımsız, tarafsız ve uzman bir kişinin uyuşmazlığın temelini oluşturan maddî vakıaları belirlemesi ve taraflara yeni bir bakış açısı kazandırması yoluyla uyuşmazlığı çözmeyi amaçlayan alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir¹⁸. Bu yöntemde, vakıa saptayıcılar, tarafların zayıf ve

¹² Liebscher, s. 52.

¹³ Kaplan Güler, s. 35. Farklı müzakere yöntemi tanımları için bkz., Liebscher, s. 52; Tanrıver, Çözüm Yolları, s. 160; Uyumaz, s. 108; Işık, s. 19.

¹⁴ Tanrıver, Çözüm Yolları, s. 160.

¹⁵ Köse, s. 88; Işık, s. 19; Kapan, s. 126.

¹⁶ Kaplan Güler, s. 39. Farklı tarafsız ön değerlendirme yöntemi tanımları için bkz., Tanrıver, Çözüm Yolları, s. 161; Liebscher, s. 59; Uyumaz, s. 108; Kekeç, Tez, s. 20; Işık, s. 19, 20; Özbay, Alternatif, s. 467.

¹⁷ Tanrıver, Çözüm Yolları, s. 161.

¹⁸ Kaplan Güler, s. 38. Farklı vakıaların saptanması yöntemi tanımları için bkz., Liebscher, s. 58; Tanrıver, Çözüm Yolları, s. 161; Kekeç, Tez, s. 18; Uyumaz, s. 108; Işık, s. 20.

güçlü yönlerini içeren objektif bir rapor¹⁹ hazırlarlar. Hazırlanan bu rapor çerçevesinde taraflar anlaşılırsa, ortada herhangi bir uyuşmazlık kalmaz. Tarafların bu yöntemde başvurularındaki temel amaç, hukukî durumlarını görmek ve ileride başvuracakları devlet yargısında davayı kazanma olasılıklarını öğrenmektir. Bu yönüyle vakıaların saptanması yöntemi, tarafsız ön değerlendirme yöntemine benzemektedir. Ancak, bu iki yöntem, vakıaların saptanması yönteminin uyuşmazlığın başlangıç aşamasında değil de daha ileriki aşamalarında işlerlik kazanması ve tarafsız ön değerlendirme yöntemine göre daha ayrıntılı bir araştırmayı gerekli kılması gibi nedenlerle farklılaşmaktadır²⁰.

Bir diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi ise, kısa duruşmadır. Kısa duruşmada, bağımsız üçüncü kişi ve taraf yöneticileri, problemi gizlilik içinde ortadan kaldırmayı hedeflemektedirler²¹. Uyuşmazlığın çözümü içinse arabuluculuk, uzlaştırma ve ihtiyarî tahkim gibi diğer yollardan yararlanılmaktadır. Hangi yollardan yararlanılacağını taraflar serbestçe belirlerler. Kısa duruşma anlaşmasında, duruşmaların günü, saati ve yeri, taraflara iddialarını ileri sürmek için tanınacak olan süre, taraflarca üçüncü kişiye verilecek yetkiler düzenlenir. Taraflardan her biri iddialarını, oluşturulacak olan Kurula sunar. Kurul ise, anlaşmazlığın çözüme kavuşturulması için elinden gelen çabayı gösterir. Taraflar, Kurulun bir arabulucu görevi üstle-

¹⁹ Öğretide, vakıa saptama raporu olarak da adlandırılan bu raporun iki şekilde düzenlenebileceği ifade edilmektedir. İlk olarak, raporun öneri içermeksizin düzenlenmesi mümkündür. Bu hâlde, vakıa saptayıcısı, uyuşmazlığa ilişkin istatistiksel gerçekler hakkında görüşlerini belirtir. Vakıa saptayıcısının belirttiği görüşler çerçevesinde oluşan ortak zeminde taraflar müzakerelerde bulunarak anlaşmaya çalışırlar. Nihayet, vakıa saptayıcısının öneri içeren bir vakıa saptama raporu da oluşturması mümkündür. Ancak, hiçbir zaman bu öneri tarafları bağlayıcı değildir. Buna karşılık, vakıa saptama raporunda belirtilen çözümün bağlayıcı olarak kabul edildiği ve çözüm önerisinin maddî bir olguya ilişkin olduğu durumlarda ortada alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemi olan vakıaların saptanması yöntemi değil; hakem-bilirkişi sözleşmesinin varlığından söz edilir (**Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 163).

²⁰ **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 161.

²¹ Farklı kısa duruşma yöntemi tanımları için bkz., **Liebscher**, s. 60, 61; **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 164; **Kekeç**, Tez, s. 19; **Uyumaz**, s. 108; **Işık**, s. 21.

nerek anlaşmazlığı çözmeye çalışmasını isteyebilecekleri gibi, Kurulun verdiği kararın kendileri için bağlayıcı olacağı konusunda da anlaşabilirler²².

Uyuşmazlık çözümü için en uygun ve en etkin yol isearabuluculuktur²³. Arabuluculuk müessesesi çok eski tarihlere dayanmasına rağmen, arabuluculuğun hukukî düzenlemelere konu olması yakın geçmişe dayanmaktadır. Bu anlamda, Türkiye’de de, 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu kabul edilmiş ve bu kanun, 22.6.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunun 2 nci maddesinin ikinci fıkrasında arabuluculuk, “*sistemik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu surette çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyari olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi*” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım uyarınca arabuluculuk, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf etme imkânı bulunan bir uyuşmazlığı, arabulucu sıfatına sahip olan bir kişiye gönüllü olarak götürmelerini, arabulucunun uyguladığı sistemli bir teknik sayesinde tarafların uyuşmazlık hakkında düşünmelerini, müzakere etmelerini ve tarafların arasında iletişimi sağlayarak uyuşmazlığı çözmeyi amaçlayan alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir²⁴.

²² **Tanriver**, Çözüm Yolları, s. 164, 165.

²³ **Delago/Dunn/Brown/ Lee/Hubbert**, p. 1363, 1364; **Liebscher**, s. 54; **Uyumaz**, s. 109; **Işık**, s. 18; **Tanriver**, Çözüm Yolları, s. 165. Arabuluculuğun doğuşu ve tarihi gelişimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Özmumcu**, Seda: Arabuluculuğun Doğuşu ve Gelişmelerine Genel Bakış, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 33-42.

²⁴ **Köse**, s. 87. Farklı arabuluculuk yöntemi tanımları için bkz., **Tanriver**, Süha: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukuki ve Sosyolojik Bir Bakış, Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan, 2006, s. 821-843, s. 821, 827; **Özmumcu**, Seda: Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış, 3. Baskı, İstanbul 2013, s. 276, 277; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 26, 27; **Tanriver**, Çözüm Yolları, s. 165; **Kekeç**, Tez, s. 25; **Kaplan Güler**, s. 29; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 555; **Kekeç**, Makale, s. 520; **Işık**, s. 18; **Bulur**, Alternatif, s. 42; **Bulur**, Avukatlık, s. 203; **Kapan**, s. 122.

Arabulucu, uyuşmazlık hakkında karar veremez. Arabulucunun yapacağı şey, etkin iletişim teknikleri kullanarak²⁵, tarafsız ve bağımsız bir şekilde uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlamaktır. Arabulucu, taraflar arasındaki iletişimi canlı tutarak müzakere ortamı oluşturmaya çalışır. Bu sebeple, uyuşmazlık taraflarının kendi çözümlerini kendilerinin bulmasına yardımcı olur. Buna karşılık, arabulucu, tarafları geliştirdiği çözüm önerisi kabule zorlayamaz²⁶.

Arabuluculuk kurumu ileuzun süren yargı sürecinin kısaltılması, yargılama masraflarının ve mahkemelerde biriken dosya sayısının azaltılması, uyuşmazlığın çözümüne toplumun da katılması ve daha etkin bir uyuşmazlık çözümü amaçlanmaktadır. Gerçekten, arabuluculuk kurumu işlerlik kazandığında kamu düzenini ilgilendirmeyen uyuşmazlıkların yargı yoluna intikal etmeden çözümü sağlanacaktır²⁷. Ancak, arabuluculukta, uyuşmazlık taraflarına bağlayıcı olmayan tavsiyeler verilmekte ve tatmin edici bir çözüme ulaşılamaması durumunda tarafların yargı yoluna başvurma hakkı devam etmektedir²⁸.

Arabuluculuk müessesesine hâkim bir takım ilkeler mevcuttur. Bunlar, “arabulucunun tarafsızlığı ve bağımsızlığı ilkesi”, “gönüllülük ilkesi”, “eşitlik ilkesi” ve “gizlilik ilkesi” olmak üzere dört tanedir²⁹. Arabulucunun

²⁵ Gerçekten, arabulucunun en önemli görevinin taraflar arasındaki iletişimi arttırmak olduğu söylenebilir (Kapan, s. 119). Bu amaçla kullanılan temel taktikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Kekeç, Tez, s. 261-322.

²⁶ Liebscher, s. 55; Özbek, Uyuşmazlık Çözümü, s. 568; Bulur, Alternatif, s. 42; Bulur, Avukatlık, s. 204; Tanrıver, Çözüm Yolları, s. 165, 166; Şıpka, Değerlendirme, s.168; Kapan, s. 118; Akcan, s. 39; Uyumaz, s. 109; Ersen Perçin, s. 185; Özbay, Alternatif, s. 465; Koç, Evren: Arabuluculuk Kanununun Uygulanmasına İlişkin Tespitler, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 43-51, s. 46; Tanrıver, Süha: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı'nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi, Makalelerim II (2006-2010), Ankara 2011, s. 183-211, s. 184.

²⁷ Mahkemelerin aşırı iş yükü sorunu ve sorunun azaltılması için Avrupa'da yapılan çalışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Özbek, Uyuşmazlık Çözümü, s. 705-724.

²⁸ Kaplan Güler, s. 32. Arabuluculuğun tercih edilme sebepleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Kaplan Güler, s. 53-59.

²⁹ Bu ilkelere ek olarak; öğretilerde “bizzat hazır bulunması ilkesi” ve “taraf hâkimiyeti ilkesi” verilmiştir (Bulur, Alternatif, s. 43).

tarafsız ve bağımsız olması, arabuluculuk kurumu ile beklenen amaçların gerçekleşmesi için oldukça önemlidir. Bu nedenle, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında “uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla” denilerek bu husus vurgulanmıştır. Aynı şekilde, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun “görevin özenle ve tarafsız bir şekilde yerine getirilmesi” başlıklı 9 uncu maddesinde de arabulucunun görevini tarafsız bir şekilde yerine getirmesi gerektiği ve taraflar arasında eşitliği gözetmekle yükümlü olduğu vurgulanmıştır³⁰.

Arabuluculuk, alternatif bir çözüm yoludur ve bu nedenle tarafların arabuluculuğa başvurması yargı organlarına başvurmalarını engellemez. Ayrıca, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasından da anlaşılacağı üzere arabuluculuk kurumuna başvurmak kural olarak iradîdir. Söz konusu düzenlemeye göre, “Taraflar, arabulucuya başvurmak, süreci devam ettirmek, sonuçlandırmak veya bu süreçten vazgeçmek konusunda serbesttirler”³¹. Hukuk Uyuşmazlıklarında

³⁰ **Bulur**, Alternatif, s. 43; **Köse**, s. 87; **Kaplan**, s. 139. Ayrıca bkz., **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 564; **Kekeç**, Tez, s. 60-68.

³¹ Buna karşılık, bazı ülkelerde uyuşmazlığın taraflarının yargılama yoluna başvurmadan önce veya yargılama sırasında arabuluculuğa başvurması zorunludur. Ancak, arabuluculuk zorunlu tutulsa da, taraflar uyuşmazlık hakkında serbestçe karar verme hakkına sahiptirler. (**Kaplan Güler**, s. 47). **Kaplan Güler**'e göre, arabuluculuk kurumunun zorunlu tutulması, hak arama özgürlüğüne müdahale olarak algılanabilir ve yargılama sürecinin uzamasına sebep olabilir. Bu nedenle, ülkemizde iradî arabuluculuk kurumu kabul edilmiştir (bkz., **Kaplan Güler**, s. 47). Ancak, ülkemizde çok az kişi uyuşmazlık çözümü için arabulucuya gitmektedir. Gerçekten, Adalet Bakanlığı Arabuluculuk Daire Başkanlığı'nın yayınladığı istatistiklerde sadece 719 uyuşmazlığın taraflarının arabulucuya başvurduğu görülmektedir. Bkz., http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/istatistikler/uygulamalar/adb_uygulamaları/images/sonuc.pdf, Erişim Tarihi: 20.8.2015. Diğer taraftan, son çalışmalara göre ülkemizde bazı uyuşmazlıklar için arabulucuya gitmek zorunlu hâle gelecektir. Özellikle dört alanda arabuluculuğu zorunlu hale getirmek için yasa değişikliği çalışması yapılmaktadır. Adalet Bakanlığı Arabuluculuk Daire Başkanı da, bu konuyu “İş davalarının tümünde önce ‘arabulucuya’ gidişi zorunlu kılacağız. Yine 10 bin liraya kadar olan ticari davalar ile 2500 liraya kadar olan icra davalarında arabuluculuk zorunlu olacak. Ayrıca tüketici davalarında tüketici hakem heyeti veya ‘arabuluculuk’ diyeceğiz. Çünkü artık tüketici hakem heyetleri de tıkanı. Bu yasal değişikliği yapabilirsek 1 milyon dava dosyasını mahkemesiz çözebileceğiz”

Arabuluculuk Kanununun 13 üncü maddesine göre de, “*Taraflar dava açılmadan önce veya davanın görülmesi sırasında arabulucuya başvurma konusunda anlaşabilirler. Mahkeme de tarafları arabulucuya başvurmak konusunda aydınlatıp, teşvik edebilir (f.1). Aksi kararlaştırılmadıkça taraflardan birinin arabulucuya başvuru teklifine otuz gün içinde olumlu cevap verilmez ise bu teklif reddedilmiş sayılır (f.2)*”. Söz konusu hükümlerden de anlaşılacağı üzere, arabuluculuğa başvuru iradîdir³².

Arabuluculuğa hâkim ilkelerden bir diğeri Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen “*eşitlik ilkesi*”dir. Gerçekten, arabuluculukla arzulanan sonuca varılabilmesi için tarafların eşit konumda bulunması gereklidir. Zira, eşitlik tarafların kendilerini rahat hissetmeleri için zorunludur³³. Arabuluculuğa hâkim olan ilkelerden birisi de “*gizlilik ilkesi*”dir. Devlet yargılamasında ise kural, alenî yargılamadır. Bu ilke ile amaçlanan, yargının keyfi karar almasının önüne geçmektir. Ancak, devlet yargılamasına başvurulduğu takdirde, kişiler arasındaki uyuşmazlıklar artık herkes tarafından öğrenilebilir hâle gelmektedir. Bu durum, özellikle aile mahremiyeti gibi konuların başkaları tarafından öğrenilmesine neden olabilmektedir. Buna karşılık, arabuluculukta kural gizliliktir³⁴. Gerçekten, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun

diyerek ifade etmiştir. Bkz., <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/29149483.asp>, Erişim Tarihi: 20.8.2015.

³² Liebscher, s. 55; Coogler/ Weber/McKenry, p. 257; Shavell, p. 4; Bulur, Alternatif, s. 43, 44; Tanrıver, Çözüm Yolları, s. 154; Tanrıver, Değerlendirme, s. 186; Işık, s. 16. Ayrıntılı bilgi için bkz., Kekeç, Tez, s. 70-77.

³³ Köse, s. 90.

³⁴ Liebscher, s. 55; Özbek, Uyuşmazlık Çözümü, s. 572-577; Tanrıver, Sosyolojik Bakış, s. 640; Tanrıver, Değerlendirme, s. 187; Bulur, Alternatif, s. 44, 45; Köse, s. 89; Yeşilirmak, s. 162; Işık, s. 17, 22; Kaplan, s. 136, 137. Gizlilik ilkesinin bir yansıması olarak, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki bir eyalet, arabuluculuk sürecinin içeriğinin sonradan dava yolunda kullanılamayacağını düzenlenmiştir (bkz., Özbek, Öneri, s. 189). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., Yazıcı Tıktık, Çiğdem: Arabuluculukta Gizliliğın Korunması, İstanbul 2013; Kekeç, Tez, s. 77-87. Benzer hükümlere Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda da yer verilmiştir. Gerçekten, “*Beyan veya belgelerin kullanılmaması*” başlıklı HUAK.m.5 hükmü gereğince “*Taraflar, arabulucu veya arabuluculuğa katılanlar da dâhil üçüncü bir kişi, uyuşmazlıkla ilgili olarak hukuk davası açıldığında yahut tahkim yoluna başvurulduğunda, aşağıdaki beyan veya*

“Gizlilik” başlığını taşıyan 4 üncü maddesine göre, “Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça arabulucu, arabuluculuk faaliyeti çerçevesinde kendisine sunulan veya diğer bir şekilde elde ettiği bilgi ve belgeler ile diğer kayıtları gizli tutmakla yükümlüdür (f.1). Aksi kararlaştırılmadıkça taraflar da bu konudaki gizliliğe uymak zorundadırlar (f.2)”.

III. AİLE HUKUKUNDAN DOĞAN UYUŞMAZLIKLARIN ALTERNATİF ÇÖZÜM YOLLARI

A. Aile Hukuku Uyuşmazlıklarının Çözümünde Avukatlık Kanunu’nun 35/A Hükmü

Avukatlık Kanununun 35/A maddesindeki düzenleme, münferit kanunlarımızda yer alan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Söz konusu düzenlemeye göre, “Avukatlar dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden iş ve davalarda, tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konulara inhisar etmek kaydıyla, müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler. Karşı taraf bu davete icabet eder ve uzlaşma sağlarsa, uzlaşma konusunu, yerini, tarihini, karşılıklı yerine getirmeleri gereken hususları içeren tutanak, avukatlar ile müvekkilleri

belgeleri delil olarak ileri süremez ve bunlar hakkında tanıklık yapamaz: a) Taraflarca yapılan arabuluculuk daveti veya bir tarafın arabuluculuk faaliyetine katılma isteği. b) Uyuşmazlığın arabuluculuk yolu ile sona erdirilmesi için taraflarca ileri sürülen görüşler ve teklifler. c) Arabuluculuk faaliyeti esnasında, taraflarca ileri sürülen öneriler veya herhangi bir vakta veya iddianın kabulü. ç) Sadece arabuluculuk faaliyeti dolayısıyla hazırlanan belgeler (f.1). Birinci fıkra hükmü, beyan veya belgenin şekline bakılmaksızın uygulanır (f.2). Birinci fıkrada belirtilen bilgilerin açıklanması mahkeme, hakem veya herhangi bir idari makam tarafından istenemez. Bu beyan veya belgeler, birinci fıkrada öngörülenin aksine, delil olarak sunulmuş olsa dahi hükme esas alınmaz. Ancak, söz konusu bilgiler bir kanun hükmü tarafından emredildiği veya arabuluculuk süreci sonunda varılan anlaşmanın uygulanması ve icrası için gerekli olduğu ölçüde açıklanabilir (f.3). Yukarıdaki fıkralar, arabuluculuğun konusuyla ilgili olup olmadığına bakılmaksızın, hukuk davası ve tahkimde uygulanır (f.4). Birinci fıkrada belirtilen sınırlamalar saklı kalmak koşuluyla, hukuk davası ve tahkimde ileri sürülebilen deliller, sadece arabuluculukta sunulmaları sebebiyle kabul edilemeyecek deliller haline gelmez (f.5)”.

tarafından birlikte imza altına alınır. Bu tutanaklar 09/06/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 38 inci maddesi anlamında ilam niteliğindedir”.

Maddedeki düzenleme, hiç şüphesiz bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Ancak, öğretilerde, bu yöntemin hangi alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi kategorisine girdiği konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Bir görüşe göre³⁵, Avukatlık Kanunu 35/A hükmü, müzakere yönteminin bir örneğidir. Bir diğer görüşe göre³⁶, söz konusu hüküm, alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden uzlaştırma yönteminin bir örneğidir. Nihayet son bir görüşe göre ise³⁷, maddede sadece uzlaşma yönteminin düzenlendiği söylenemez. Bu madde ile avukatın uzlaştırıcı rolünden çok arabulucu olarak nitelendirilmesi mümkündür.

Avukatlık Kanunu'nun 35/A hükmünün kapsamına hangi uyuşmazlıkların girdiği madde metninde “ *tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konular*” denilerek belirlenmiştir. Bu konularda taraflar uzlaşırsa avukat tarafından uzlaşma tutanağı düzenlenir. Uzlaşma tutanağında her iki tarafın ve avukatlarının imzasının bulunması hâlinde, tutanak ilâm niteliği taşımaktadır³⁸.

Yukarıda yapılan açıklamalardan anlaşılacağı üzere, avukatlar, dava açılmadan veya dava açılmış olup da henüz duruşma başlamadan önce kendilerine intikal eden aile hukuku uyuşmazlıklarından tarafların kendi iradeleriyle istem sonucu elde edebilecekleri konular hakkında müvekkilleriyle birlikte karşı tarafı uzlaşmaya davet edebilirler.

³⁵ **Tanrıver**, Çözüm Yolları, s. 173; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 876; **Demir**, Şamil: Avukatlık Kanunu Tasarısı Çalışma Metninin Uzlaşma Sağlamaya İlişkin 35/A Maddesinin Değerlendirilmesi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 70, S. 2, 2012, s. 189-215, s. 194.

³⁶ **Kaplan**, s.129. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., **Özmumcu**, Uzak Doğu, s. 263-270.

³⁷ **Taşpolat Tuğsavul**, s. 70. Bu görüşün eleştirisi için bkz., **Demir**, Avukatlık, s. 193, 194.

³⁸ **Bulur**, Avukatlık, s. 222; **Özbay**, İbrahim: Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Tutanağının İlâm Niteliği, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 3-4, 2004, s. 387-418, s. 397.

B. Uzlaştırma

Ailenin toplumu oluşturan temel ve vazgeçilmez bir kurum olması, aile hukukundan doğan dava ve işlere bakmak üzere özel bir mahkeme kurulmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle, 9.1.2003 tarihli 4787 sayılı “*Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun*” ile bu dava ve işlere bakmak üzere aile mahkemeleri kurulmuştur. Söz konusu Kanunun 7 nci maddesi³⁹ nin birinci fıkrasına göre, “*Aile mahkemeleri, önlerine gelen dava ve işlerin özelliklerine göre, esasa girmeden önce, aile içindeki karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörünün korunması bakımından eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunları tespit ederek bunların sulh yoluyla çözümünü, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak teşvik eder. Sulh sağlanamadığı takdirde yargılamaya devam olunarak esas hakkında karar verilir*”. Maddeden anlaşılacağı üzere, kanunkoyucu, aile mahkemelerinin önlerine gelen uyuşmazlıkların öncelikle sulh yoluyla çözümlemesini istemiştir⁴⁰. Hâkim, uyuşmazlığın esasına girmeden tarafları sulhe teşvik etmek zorundadır. Aile hâkimi, ancak taraflar sulh olamazsa uyuşmazlığın esasına girip, yargılama yaparak bir karar verebilecektir⁴¹. Diğer taraftan, Medenî Kanununun 195 inci maddesinde de hâkimin eşleri uzlaştırmaya çalışacağı belirtilmiştir. Ancak, söz konusu maddede hâkimin izleyeceği usul tam olarak belirtilmediğinden madde uygulama alanı bulamamıştır⁴².

Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanunun bu düzenlemesi ile aile mahkemelerinde sulh yoluna başvurulabileceği açıkça kabul edilmiştir. Ancak, aile hukukundan doğan uyuşmazlık-

³⁹ Söz konusu maddenin emredici nitelik taşıyıp taşımadığı öğretilerde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, AMK.m.7’deki düzenleme emredici nitelikteyken (**Özmumcu**, Uzak Doğu, s. 245; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 82); diğer bir görüşe göre ise, emredici nitelikte değildir (**Aras**, Bahattin: Aile Mahkemelerinde Tarafların Sulh Yolu İle Çözümüne Teşviki, Yargıtay Dergisi, C. 31, S. 3, 2005, s. 303-310, s. 304).

⁴⁰ **Kekeç**’e göre, sulhe teşvik, aslında bir yargısal arabuluculuk şeklidir (bkz., **Kekeç**, s. 100, 101). Aynı yönde bkz., **Şıpka**, Şükran: Tartışmalar, Medeni Usul ve İcra - İflas Hukukçuları Toplantısı IX: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 2010, s. 343-344, s. 344; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 327, dn. 176; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 82.

⁴¹ **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 742; **Tercan**, s. 47.

⁴² **Kapan**, s. 131.

larda tarafların tasarruf yetkileri kısıtlıdır. Bu nedenle de, tarafların sulh imkânları oldukça sınırlıdır. Meselâ, evliliğın iptali veya boşanma konularında sulh yapılarak evlilik ilişkisi sona erdirilemez. Zira, ayrılık veya boşanmaya ancak mahkeme karar verebilir. Buna karşılık, boşanmanın fer’î sonuçları hakkında taraflar sulh yapabilirler⁴³.

Medenî Kanununun 184 üncü maddesinin birinci fıkrasının beşinci bendine göre, “Boşanma veya ayrılığın fer’î sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz”. İlk bakışta, bu hükmün AMK.m.7/I’deki sulh sonucunda varılan anlaşmalara da uygulanması gerektiğı kanısına varılabilmektedir. Ancak, öğretide⁴⁴, bu hükmün mahkeme dışı anlaşmalar için uygulanması gerektiğı ifade edilmektedir. Mahkemede tarafların boşanmanın veya ayrılığın fer’î sonuçlarına ilişkin AMK.m.7/I hükmü gereğince yaptıkları mahkeme içi sulhün hâkim tarafında onaylanmasına gerek bulunmamaktadır⁴⁵.

⁴³ **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 743; **Tercan**, s. 47. **Özbek**’e göre, uygulamada sulhe teşvik verimli değildir. Hâkimler, genellikle AMK.m.7’de öngörülen zorunluluğı yerinde getirmek için tarafları şeklen sulhe teşvik etmekte ancak uzlaşma amacıyla görüşme yapmamaktadır (bkz., **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 745). Aynı yönde bkz., **Özmumcu**, Uzak Doğu, s. 246; **Kapan**, s. 131. **Özmumcu**’ya göre, aile hâkimlerinin sulhe teşvik kurumunu tam anlamıyla uygulayabilmeleri için arabuluculuk eğitimi almaları isabetli olacaktır (bkz., **Özmumcu**, Uzak Doğu, s. 247).

⁴⁴ **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 744; **Tercan**, s. 48.

⁴⁵ Burada Medenî Kanununun “Boşanmada yargılama usulü” başlıklı 184 üncü maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendinde geçen “tarafların bu konudaki her türlü ikrarları hâkimi bağlamaz” ifadesine değinmekte fayda vardır. Mahkeme önünde sulh yapılması durumunda hâkim üzerinde anlaşılın konulara müdahale edemeyecek midir? Bu husus, “tarafların ikrarı hâkimi bağlamaz” hükmüyle çelişir mi? **Akıntürk**’e göre, söz konusu hükmün konuluş amacı tarafların önceden anlaşmak suretiyle boşanmalarına engel olmaktır. Diğeri bir ifade ile taraflar anlaşarak bir boşanma sebebinin gerçekteleştiğı hususunda ikrarda bulunsa bile, hâkim vicdanî kanaatine göre karar vermelidir. Ancak, eşlerin anlaşması da bir boşanma sebebi olarak kabul edilmiş ve Medenî Kanununun 166 ncı maddesinin üçüncü fıkrasının son cümlesinde “Bu hâlde tarafların ikrarlarının hâkimi bağlamayacağı hükmü uygulanmaz” denilerek istisna getirilmiştir (bkz., **Akıntürk**, Turgut/Ateş Karaman, Derya: Türk Medenî Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 16. Baskı, İstanbul 2014, s. 281). Bu açıklamalardan, Medenî Kanununun 184 üncü maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendi ile mahkeme içi sulh hakkında hâkimin onayının gerekmediğı arasında çelişki olmadığı sonucuna varılabilir. Ancak, mahkeme içi sulh

Öğretideki isabetli sayılabilecek bir görüşe göre⁴⁶, AMK.m.7’de düzenlenen sulh, ancak tarafların üzerinde tasarruf edebilecekleri uyuşmazlıklarda değil, tüm uyuşmazlıklarda mümkündür. Gerçekten, aile uyuşmazlıklarında taraflar, kendi çabaları ile veya hâkimin çabası ile bir anlaşmaya varabilirler. Bu anlaşmaya rağmen, hâkim, uyuşmazlık konusu maddî vakıaları inceleyerek vicdanî kanaatine göre bir karar verecektir. Ancak, burada hâkim tarafların yapmış oldukları sulhü de dikkate alacaktır. Zira, hâkimin böyle yapması, yargılamayı hızlandırabileceği gibi, tarafları da memnun edebilecektir.

Aile mahkemesinin sulh girişimi, uyuşmazlık mahkeme önüne geldiği zaman söz konusu olmaktadır. Hâkimin uyuşmazlık henüz önüne gelmeden, sulh girişiminde bulunması mümkün olmamaktadır. Ancak, hâkim önüne gelen bir olayda, artık tarafların sulh olma ihtimalleri oldukça azalmıştır. Bu nedenle öğretilerde haklı olarak, dava açılmasına gerek olmadan aile mahkemeleri bünyesinde veya dışında kurulacak bir sulh komisyonu ile uyuşmazlığın çözümü adına sulhe teşvikin söz konusu olabileceği ifade edilmiştir⁴⁷.

C. Arabuluculuk

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu’nun “*Amaç ve Kapsam*” başlıklı 1 inci maddesinin ikinci fıkrasında arabuluculuğun hangi uyuşmazlık türlerinde geçerli olduğu çerçeve bir hükümlerle düzenlenmiştir. Buna göre, arabuluculuk çözüm yöntemi, yabancılık unsuru taşıyanlar da dâhil olmak üzere, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri

aynı zamanda ikrarı da içerisinde barındırmaktadır. Ayrıca, Medenî Kanununun 184 üncü maddesinin birinci fıkrasının üçüncü bendindeki ikrar sadece boşanma sebebi hakkındaki ikrar olarak yorumlanmamalıdır. Hükmün konuluş amacı, aile kurumunu ve çocukları korumaktır. Taraflar arasında iştirak nafakasına ilişkin olarak yapılan mahkeme içi sulh, hâkimin onayına tâbi olmalıdır. Zira, boşanan taraflar, çocuklar aleyhine bir karara varabilirler. Bu sebeple mahkeme içi sulhün hâkim onayına tâbi olmaması ile MK. m.184/I, b.3 arasında çelişki olduğu söylenebilir. Diğer bir ifadeyle tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği konularda mahkeme içi sulh de hâkimin onayına tâbi olmalıdır.

⁴⁶ Tercan, s. 47, 48.

⁴⁷ Tercan, s. 49.

iş veya işlemlerden⁴⁸ doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümlenmesinde uygulanır (HUAK.m.1/II, c.1). Dolayısıyla, ceza ve idare hukuku gibi kamu hukuku uyuşmazlıklarının çözümünde arabuluculuk uygulanmayacaktır⁴⁹.

Diğer taraftan, kanunun özel hukuk uyuşmazlıklarının tamamını kapsamaması, “*ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan*” ifadesi ile daraltılmıştır. Bu nedenle, bir uyuşmazlığın özel hukuk uyuşmazlığı olması, bu kanun kapsamına girmesi için tek başına yeterli olmayacak; aynı zamanda bu uyuşmazlığın tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir uyuşmazlık olması da gerekecektir. Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilmesi ile kastedilen ise uyuşmazlığın kamu düzeninden⁵⁰ olmaması; diğer bir ifade ile sulh olmak sureti ile sona erdirilebilen bir uyuşmazlık olmasıdır⁵¹.

⁴⁸ **Özbek**’e göre, “*tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan*” ifadesi yerine “*tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri işlem veya ilişkilerden doğan*” ifadesinin kullanılması yerinde olurdu. Gerçekten, bu ifade çekişmesiz yargı işlerini (HMK.m.382-388) kast edecek şekilde kullanılmıştır, ancak çekişmesiz yargı işlerinde arabuluculuğa başvurmak mümkün değildir (bkz. Uyuşmazlık Çözümü, s. 1020).

⁴⁹ **Kaplan Güler**, s. 77; **Tanrıver**, Değerlendirme, s. 185, 186.

⁵⁰ Kamu düzeni kavramı, tanımlanması güç olan, zamana ve mekâna göre değişkenlik gösterebilen bir kavramdır. Ancak, kamu düzeni için, “*toplumda belirli bir zaman diliminde geçerli olan ve toplumun çıkarlarını koruyan kurallar bütünüdür*” denilebilir (bkz., **Bulur**, Alternatif, s. 33). *HUAK açısından kamu düzeni kavramı* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Bilge**, M. Turgay: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 93-114.

⁵¹ **Tanrıver**, Değerlendirme, s. 186; **Koç**, s. 45; **Bulur**, Alternatif, s. 32; **Kaplan Güler**, s. 77; **Kapan**, s. 133. **Bulur**’a göre, daha başlangıç aşamasında böyle bir düzenleme yapılarak arabuluculuk kurumunun kapsamını belirsiz hâle getirmek yerinde olmamıştır. Burada, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Direktifi Tasarısının 1 inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca “*bu kanun, medenî ve ticarî uyuşmazlıklarda uygulanır*” denilmesi daha yerinde olurdu (bkz., **Bulur**, Alternatif, s. 32). **Akcan**’a göre, hükümet gerekçesinde sulh kavramına yer verilmiş; ancak kabul kavramına yer verilmemiştir. Kabul yoluyla sona erdirilebilen uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olup olmadığı belli değildir (**Akcan**, s. 41). Yine, **Akcan**’a göre, kanunun uygulama alanı belirlenirken, tartışmalara son verebilmek için arabuluculuğa elverişli olan konular tek tek listeleme usulüyle verilmesi yerinde olurdu. Zira, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda çekişmesiz yargıya ilişkin konularda listeleme usulü kullanılmıştır (**Akcan**, s. 43). Aynı yönde bkz., **Kapan**,

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 1 inci maddesinde arabuluculuğa elverişli olan uyuşmazlıklar için getirilmiş olan sınırlama, doğası gereği aile hukuku uyuşmazlıkları için de geçerli olacaktır. Bu nedenle bir aile hukuku uyuşmazlığının arabuluculuğa elverişli olabilmesi için tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebildikleri bir uyuşmazlık olması gerekmektedir. Ancak, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununda arabuluculuğa elverişli uyuşmazlıkların kapsamı hakkında aile hukuku uyuşmazlıkları bakımından istisnâ bir hükme yer verilmemesi eleştiriye açıktır⁵². Gerçekten, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 21.1.1998 tarihinde kabul ettiği R (98) 1 sayılı tavsiye kararında, üye ülkelere aile arabuluculuğunu uygulamaya koymayı veya teşvik etmeyi ya da gerekliyse mevcut aile arabuluculuğunu geliştirmeyi tavsiye etmektedir⁵³.

s. 134, dn. 51. Buna karşılık, **Özmumcu**'ya göre, kanunkoyucunun arabuluculuğa elverişli olan konuları saymaması yerinde olmuştur. Zira, sayma yönteminde bazı konular eksik kalabilir. Ayrıca, bu yöntem, arabuluculuğun kapsamını gelişmeye açık hâle getirmektedir (bkz., **Özmumcu**, Uzak Doğu, s. 288). Bu bağlamda, arabuluculuğa elverişli konular hakkında tahdîdî değil ama tâdâdî bir sayımın yapılmasının ortalama bir çözüm tarzı olduğu söylenebilir. Böylelikle, hem arabuluculuğa elverişli konular tam olarak belirlenmemiş olduğundan arabuluculuğun kapsamı gelişmeye açık olacak hem de kanunda sayılan konuların arabuluculuğa elverişliliği konusunda tartışmalara gerek kalmayacaktır. **Edwards**'a göre ise birçok uyuşmazlığın özel hukuk uyuşmazlığı olduğunu kolayca belirlemek oldukça zordur. Birçok yazar, kamusal uyuşmazlıkları ve diğer özel hukuk uyuşmazlıklarını birbirinden ayırmaya çalışmaktadır. Yazara göre ise bu uğraşta hiçbir yazar tam anlamıyla başarılı olamayacaktır (**Edwards**, s. 671).

⁵² Kanununun 1 inci maddesinde geçen “*bu kanun, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri işlerden kaynaklanan hukuk uyuşmazlıklarında uygulanır*” kuralı temel alınmalı, ancak bazı istisnâ durumlar sayılarak bu kural yumuşatılmalıdır. Gerçekten, özellikle aile hukukundan doğabilecek uyuşmazlıklar bakımından buraya konulacak bir istisna faydalı olabilecektir. Zira, eşlerin ortak mallarının paylaşımı ve malvarlığının tasfiyesi gibi konularda uyuşmazlığın tarafları arabulucuya gitme konusunda anlaşılır ve uzlaşmaya varabilirlerse bu geçerli olmalı ve hâkim tarafından hükme esas alınabilmelidir. Bkz., **Başözen**, Ahmet: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı” Taslağı’na Dair Değerlendirme, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 1-2, 2007, s. 235-239, s. 236. Amerika’da aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda arabuluculuk müessesesi büyük oranda uygulanmaktadır (bkz., **Kaplan**, s. 134).

⁵³ Söz konusu tavsiye karar için bkz., **Özbek**, Mustafa Serdar: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Aile Arabuluculuğu” Konulu Tavsiye Kararı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, 2005, s. 71-102.

HUAK.m.1/II, c.2’de yer alan düzenleme ile kanunun uygulama alanı daraltılmıştır. Söz konusu düzenlemeye göre, uyuşmazlığın aile içi şiddet⁵⁴ iddiası⁵⁵ içermesi, arabuluculuğa engeldir. Bu nedenle uyuşmazlığın aile içi şiddet iddiası içermesi hâlinde, arabuluculuk yöntemine başvurmak mümkün değildir.

Arabuluculuk çözüm yolunun kapsamı belirlenirken, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 408 inci maddesinde düzenlenen tahkimin kapsamını tespit ederken yapılan yorumdan daha geniş bir yorum yapmak gerekmektedir. Zira, arabuluculuk çözüm yoluna başvurmak, dava yolunu kapatmamaktadır. Bu nedenle malvarlığı haklarıyla ilgili taleplerden doğan bütün uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli sayılmalı; buna karşılık, malvarlığı ile

⁵⁴ Aile içi şiddetin tanımlandığı tek metin Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Anlaşması)’dir. Bu sözleşme, Türkiye tarafından 11.5.2011 tarihinde imzalanmış, 10.2.2012 tarihinde onaylanmış ve 8.3.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. İstanbul Sözleşmesi’nin 3 üncü maddesinin b bendine göre, “*Aile içi şiddet, aile içerisinde veya hanede veya mağdur faille aynı evi paylaşıya da paylaşmasa da eski veya şimdiki eşler veya partnerler arasında meydana gelen, her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik şiddet eylemi anlamına gelir*”. Buna karşılık, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Hakkında Kanununun 2 inci maddesinin b bendinde ise ev içi şiddet, “*şiddet mağduru veya şiddet uygulayanla aynı haneyi paylaşmasa da aile veya hanede ya da aile mensubu sayılan diğer kişiler arasında meydana gelen her türlü fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet*”tir (bkz., **Demir**, Şamil: Arabuluculuk İle Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 72, S. 2, 2014, s. 213-228, s. 215, 216). Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., **Uyumaz**, Alper/**Akdağ**, İdris: Türk Özel Hukukunda Şiddet ve Israrlı Takip Kavramı İle Israrlı Takip Mağdurunun Korunması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2015, s. 45-94.

⁵⁵ **Demir**’e göre, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun 1 inci maddesinin ikinci fıkrasında aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı düzenlenmiştir. Söz konusu düzenleme yapılırken de, İstanbul Sözleşmesi’nde tanımlanan “*aile içi şiddet eylemi*” yerine “*aile içi şiddet iddiası*” arabuluculuğa engel olarak düzenlenmiştir. Ancak, aile içi şiddeti arabuluculuğa engel olmaktan çıkarıp, aile içi şiddet içeren olaylarda da arabulucuya başvurmak olanaklı olmalıdır (bkz., **Demir**, Arabuluculuk, 220). Buna karşılık, **Özbek**’e göre, arabuluculuk müzakerelerinin yapılabilmesi için tarafların korku ve baskı altında olmadan kendilerini güvende hissedecekleri bir ortam gereklidir. Bu nedenle, sadece aile içi şiddet bakımından değil, her türlü şiddet arabuluculuğa engeldir (bkz., **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 1022). Bu konuda, ikinci görüşün daha tutarlı olduğu söylenebilir.

ilgili taleplerden doğmayan uyuşmazlıklardan ise sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konular arabuluculuğa elverişli olmalıdır⁵⁶.

IV. GENEL OLARAK AİLE HUKUKUNDAN DOĞAN UYUŞMAZLIKLAR VE BU UYUŞMAZLIKLARIN ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİLİĞİ

A. Genel Olarak

Aile, içinde yaşadığımız toplumun temelidir. Bu nedenle aile kurumunun sağlam temellere oturtulması ve aile içi anlaşmazlıkların yerini sevgi ve saygının alması, toplumun sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlayacaktır. Bu husus, Anayasanın 41 inci maddesinde “*Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır*” şeklinde ifade edilmiştir⁵⁷.

Aile Hukuku, Medenî Hukukun diğer dallarından farklı bir takım özelliklere sahiptir. Aile hukuku kapsamında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümü için bilinmesi gerekli olan en önemli ilkeler⁵⁸, “*süreklilik ve birlik ilkesi*”, “*zayıfların korunması ilkesi*”, “*düzenleme serbestliğinin bulunmaması ilkesi*”, “*devletin karışması ilkesi*” ve “*eşler arasında eşitlik ilkesi*” olarak sayılabilir⁵⁹.

Aile Hukukuna hâkim olan ilkelerden birincisi süreklilik ve birlik ilkesidir. Gerçekten, aile hukukundan doğan ilişkiler sürekli ilişkilerdir. Zira,

⁵⁶ **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 1021; **Kaplan Güler**, s. 78.

⁵⁷ **Akıntürk/Ateş Karaman**, 2-4; **Dural**, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper: Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, İstanbul 2015, s. 2; **Hatemi**, Hüseyin/**Kalkan Oğuztürk**, Burcu: Aile Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 2014, s. 4; **Tekinay**, Selâhattin Sulhi: Türk Aile Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 1982, s. 3; **Öztan**, Bilge, Aile Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2004, s. 6; **Zevkliler**, Aydın/**Acabey**, M. Beşir/**Gökyayla**, K. Emre: Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), Son Yasal Değişiklikler Işığında Yeniden Düzenlenmiş 6. Baskı, Ankara 1999, s. 736; **Feyzioğlu**, Feyzi Necmeddin: Aile Hukuku Dersleri, İstanbul 1971, s. 1; **Kaplan Güler**, s. 80; **Özbek**, Uyuşmazlık Çözümü, s. 739.

⁵⁸ **Dural/Öğüz/Gümüş**'e göre, bu ilkelerin yanı sıra, “*geniş ölçüde emredici kurallara dayanma*”, “*şekle bağlılık*” ve “*hâkimin takdir yetkisi*” gibi ek ilkelerden bahsedilebilir (bkz., **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 4-7).

⁵⁹ **Zevkliler/Acabey/Gökyayla**, s. 741-744. Ayrıca bkz., **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 4, 5; **Hatemi/Kalkan Oğuztürk**, s. 8, 9; **Öztan**, s. 5-10, 15-18.

bu ilişkiler, tarafların anlaşması veya onlardan birinin tek taraflı irade açıklaması ile ortadan kaldırılamaz. Buna karşılık, diğer hukuk dallarındaki ilişkilerde görülen süreklilik nisbîdir. Diğer bir deyişle taraflar, bu ilişkiyi diledikleri anda anlaşarak sona erdirebilirler⁶⁰.

Aile hukukuna egemen ilkelerden bir diğeri de, “zayıfların korunması ilkesi”dir. Gerçekten, Medenî Kanun aile ilişkilerinde zayıf konumda bulunan kişileri koruma ilkesinden hareket ederek çocukları ana ve babalarına karşı korumaktadır⁶¹. Bu ilkeye, “çocuğın menfaati ve gelişmesi tehlikeye düştüğü takdirde, ana ve baba duruma çare bulamaz veya buna güçleri yetmezse hâkim, çocuğın korunması için uygun önlemleri alır” diyen Medenî Kanunun 346 ncı maddesi örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, çocuk ana ve babasına karşı malları bakımından da korunmaktadır (MK.m.360).

Aile Hukukuna egemen ilkelerden bir diğeri ise “sınırlı sayı ilkesi”dir. Bu ilkenin bir sonucu olarak, aile hukukunun kapsamına giren kurumlar ve ilişkiler sınırlı sayıdadır. Diğer bir deyişle taraflar kanunda düzenlenmeyen yeni bir kurum veya ilişki yaratamazlar. Diğer taraftan, aile hukuku ilişkilerini düzenleyen kuralların büyük çoğunluğu emredici hükümlerdir. Bu durum, kamu düzeni ve ahlâkın aile hukukundaki ilişkilerde geniş ölçüde etkili olmasından ileri gelmektedir. Görüldüğu üzere, borçlar hukukunda kural olan sözleşme serbestisi ilkesi aile hukukunda geçerli değildir⁶².

Toplumun çekirdeği olması nedeniyle, aile hukuku ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde kurulması ve devam etmesi oldukça önemlidir. Bu nedenle, devlet, aile hukukuna diğer hukuk dallarından daha fazla karışmaktadır. Gerçekten, evlilik birliğinin kurulabilmesi, ancak resmî bir memur önünde resmî bir şekilde gerçekleşmekte ve yine evlilik ilişkisinin sona ermesi ancak kanunda öngörülen sebeplerin gerçekleşmesi hâlinde mahkeme kararı ile mümkün olmaktadır. Aynı şekilde, soybağı uyuşmazlıklarının çözümünün ve

⁶⁰ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 9; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 742; Öztan, s. 15, 16.

⁶¹ Feyzioğlu, s. 15; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 4; Öztan, s. 16; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 742. 4721 sayılı Yeni Medenî Kanun ile kadın erkek eşitliği getirildiğinden karıyı kocasına karşı korumaya ilişkin hükümlere Medenî Kanunda yer verilmemiştir (bkz., Akıntürk/Ateş Karaman, s. 10).

⁶² Dural/Öğüz/Gümüş, s. 4; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 11; Feyzioğlu, s. 14; Öztan, s. 17.

vesayet işlerinin idaresinin mahkemelere bırakılmış olması devletin aile hukuku ilişkilerine karışması ilkesinin bir sonucudur⁶³.

B. Nişanlanma ve Nişanın Sona Ermesinden Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

1. Genel Olarak

Medenî Kanunun “*Nişanlanma*” başlıklı 118 inci maddesinde “*Nişanlanma, evlenme vaadiyle olur*” denilmesine karşın, nişanlanma kavramı kanunda tanımlanmamıştır. Nişanlanma, farklı cinsten iki kişinin ileride birbirleriyle evlenecekleri konusunda anlaşmalarıdır. Bir kadın ile erkek, karşılıklı olarak birbirleriyle evlenecekleri konusunda anlaşmaları anda nişanlanmış olurlar ve taraflar arasında nişanlılık ilişkisi kurulmuş olur⁶⁴.

Nişanlanmanın doğal sonucu, nişanlılık ilişkisinin taraflarının evlenmesidir. Ancak, nişanlılık ilişkisi her zaman evlenme ile sona ermez⁶⁵. Nişanlılık ilişkisinin evlenme dışında bir sebeple sona ermesinin bir takım hukukî sonuçları bulunmaktadır. Bu sonuçlar ise “*hediyelerin geri verilmesi*” ve “*tazminat*” olmak üzere iki tanedir⁶⁶.

2. Hediyelerin Geri Verilmesi

Hediyelerin geri verilmesi Medenî Kanunun 122 nci maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “*Nişanlılık evlenme dışındaki bir sebeple sona ererse, nişanlıların birbirlerine veya ana ve babanın ya da onlar gibi davrananların, diğer nişanlıya vermiş oldukları alışılmışın dışındaki hediyeler, verenler tarafından geri istenebilir (f.1). Hediye aynen veya mislen geri verilemiyorsa, sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanır (f.2)*”. Maddenin

⁶³ Feyzioğlu, s. 14, 15; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 4, 5; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 743; Tercan, s. 19; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 12.

⁶⁴ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 23; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 15; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 747; Feyzioğlu, s. 19.

⁶⁵ Nişanlılık ilişkisinin sona ermesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Dural/Öğüz/Gümüş, s. 28-33; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 22-24; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 765-779; Tekinay, s. 25-26; Feyzioğlu, s. 44-46; Öztan, s. 57-63.

⁶⁶ Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 24, 26; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 33; Tekinay, s. 26, 36, 52; Feyzioğlu, s. 46, 61, 66; Öztan, s. 64, 77, 86; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 769.

kapsamına giren hediyeler, nişan dolayısıyla ve nişanlanma sırasında ya da nişanlılık ilişkisi devam ederken verilen hediyelerdir. Diğer taraftan, böyle bir hediyein de madde kapsamına girebilmesi için alışılmışın dışında olması ve bir nişanlı tarafından diğer nişanlıya ya da nişanlılardan birinin ana ve babası veya onlar gibi davrananlar tarafından diğer nişanlıya verilmesi gerekmektedir. Ayrıca, hediyelerin iadesi için nişanın evlilik dışında diğer herhangi bir sebeple sona ermesi gerekli ikennişanın bozulmasında nişanlılardan birinin kusurlu olup olmadığını da araştırmaya gerek bulunmamaktadır⁶⁷.

Hediyelerin geri verilmesi için kural olarak dava açmaya gerek yoktur. Nişanın bozulmasından sonra, nişanlılar aldıkları alışılmışın dışı (mutad dışı) hediyeleri geri vermekle yükümlüdürler. Onlar, hediyeler aynen mevcutsa aynen geri verirler. Ancak, hediyeği geri verme yükümlüsü olan nişanlı, hediye kendi malvarlığında aynen mevcut olmasına rağmen geri vermekten kaçınırsa, hediyeği geri alabilmek için istihkak davası açmak mümkündür (MK.m.683/II). Buna karşılık, hediye, hediyeği geri vermekle yükümlü olan nişanlının malvarlığında aynen mevcut değilse mislen geri verilmesi gerekmektedir. Mislen geri verilmesi de mümkün değilse sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanacaktır⁶⁸.

Hediyelerin geri verilmesi, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği bir uyuşmazlık olduğu için, arabuluculuk kurumunun uyuşmazlık açasından uygulanması mümkündür.

3. Maddî Tazminat

Medenî Kanun nişanlılık ilişkisinin bozulması hâlinde istenebilecek olan maddî tazminatı 120 nci maddede düzenlemiştir. Buna göre, “*Nişanlılardan biri haklı bir sebep olmaksızın nişanı bozduğu veya nişan taraflardan birine yükletilebilen bir sebeple bozulduğu takdirde; kusuru olan taraf, diğerine dürüstlük kuralları çerçevesinde ve evlenme amacıyla yaptığı harcamalar ve katlandığı maddî fedakârlıklar karşılığında uygun bir tazminat*

⁶⁷ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 46-48; Feyzioğlu, s. 53-55; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 41-44; Tekinay, s. 27-31; Öztan, s. 65.

⁶⁸ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 45; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 49; Zevkliler/Acabey/Gökayla, s. 770-772; Öztan, s. 72, 73; Tekinay, s. 31.

vermekle yükümlüdür. Aynı kural nişan giderleri hakkında da uygulanır (f.1). Tazminat istemeye hakkı olan tarafın ana ve babası veya onlar gibi davranan kimseler de, aynı koşullar altında yaptıkları harcamalar için uygun bir tazminat isteyebilirler (f.2)”.

Maddeden anlaşılacağı üzere, maddî tazminat ancak nişanın bozulması durumunda istenebilir. Ayrıca, nişanın ya haklı bir sebep olmadan bozulması ya da diğer tarafa yükletilebilen bir sebeple bozulması gerekmektedir. Söz konusu şartlar gerçekleşince⁶⁹, kusurlu olan taraf diğer tarafa uygun bir maddî tazminat vermek zorunda kalır.

Maddî tazminat isteme hakkı, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir hak olduğundan dolayı, arabuluculuk kurumuna elverişlidir.

4. Manevî Tazminat

Nişanın bozulması hâlinde, maddî tazminatın yanı sıra manevî tazminat da istemek mümkündür. Gerçekten, Medenî Kanununun 121 inci maddesine göre, “Nişanın bozulması yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir”. Maddeden anlaşılacağı üzere, nişanı bozan tarafın kusurlu olması ve tazminat isteyen kusursuz nişanlının kişilik haklarının zedelenmiş olması gerekmektedir⁷⁰.

Maddî tazminat isteminden farklı olarak, kanun “uygun bir tazminat” deyimini değil “uygun bir para” deyimini kullanmıştır. Bu nedenle, manevî tazminat, ayın olarak ödenemeyecektir. Diğer taraftan, nişanlıların ana ve babaları veya onlar gibi davrananlar manevî tazminat isteyemezler. Zira, maddî tazminata ilişkin 120 nci maddenin ikinci fıkrası gibi bir düzenlemeye burada yer verilmemiştir⁷¹.

⁶⁹ Maddî tazminat istenebilmesi için gereken şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Dural/Öğüz/Gümüş, s. 34, 35; Öztan, s. 77-83; Fezioğlu, s. 61-66; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 773-775; Tekinay, s. 38-50.

⁷⁰ Manevî tazminat istenebilmesi için gereken şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Fezioğlu, s. 69-74; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 39, 40; Öztan, s. 87-90; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 775-779; Tekinay, s. 56-59.

⁷¹ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 54-57; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 40, 41; Öztan, s. 90, 91; Tekinay, s. 60.

Manevî tazminat isteme hakkı, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir hak olduğundan dolayı, arabuluculuk kurumuna elverişlidir.

Medenî Kanun, nişanlanmanın sona ermesinden doğan talepleri nişanın sona ermesinden itibaren bir yıllık zamanaşımına tâbi tutmuştur. Bu süre, hem maddî ve manevî tazminat talepleri hem de hediyelerin geri verilmesi için geçerlidir⁷². Burada üzerinde durulması gereken husus, bu sürelerin geçmesinden sonra da arabuluculuğa başvurmanın mümkün olup olmadığıdır. Hakkın kullanılmasının zamanaşımı süresine bağlandığı hâllerde arabuluculuk yoluyla uyuşmazlığı çözmeyen mümkün olduğu söylenebilir. Zira, zamanaşımı alacak hakkını değil, talep hakkını sona erdirmektedir. Aslında arabuluculuğa başvurma bir alacak hakkının talep edilmesi yöntemi olduğundan yukarıda bahsedilen zamanaşımı arabuluculuğa başvurma için de geçerlidir. şüphesiz, zamanaşımına uğramış bir alacak hakkını devlet eliyle talep etmek mümkün olmasa da borçlunun kendi rızası ile ödemesi geçerli bir ödeme sayılacağından alacağın bu şekilde tahsili zamanaşımına rağmen mümkün olabilir.

C. Evlenmeden ve Evliliğin Sona Ermesinden Doğan Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

1. Genel Olarak

Evlenme, ayrı cinsten iki kişinin sürekli bir hayat ortaklığı meydana getirmek üzere hukuken geçerli bir şekilde bir araya gelmesidir. Diğer bir ifade ile evlenme, ayrı cinsten iki kişinin sürekli bir hayat ortaklığı meydana getirmek için yaptıkları aile hukukuna özgü bir hukukî işlemdir. Eşler, evlilik birliğini, hayatın geri kalan kısmını birlikte geçirmek, acı tatlı günlerde birbirlerine destek olmak ve sürekli bir hayat ortaklığı kurmak amacıyla oluřtururlar⁷³.

⁷² Dural/Öğüz/Gümüş, s. 45; Öztan, s. 93. Feyzioğlu'na göre de, bir yıllık zamanaşımı süresinin sadece tazminat talepleri için uygulama alanı bulacağını söylemek yerinde değildir (bkz., Feyzioğlu, s. 76).

⁷³ Öztan, s. 94, 95; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 780; Kaplan Güler, s. 82; Feyzioğlu, s. 78; Tekinay, s. 67.

Ayrı cinsten iki kişi arasında evlilik ilişkisinin doğabilmesi içinse bir takım şartlar gerekmektedir. Bunlar da kendi içinde “*evlenmenin maddî şartları*” ve “*evlenmenin şekli şartları*” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁷⁴. Maddî şartlar bakımından evlenme ehliyetine sahip olan ve aralarında evlenme engeli bulunamayan birbiriyle evlenecek erkek ve kadın, evlenmek için içlerinden birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna birlikte başvururlar (MK.m.134/1). Başvurudan sonra, evlenecek olan kadın ve erkeğin yetkili memur önünde evlenme iradelerini bizzat açıklamaları ile evlilik ilişkisi kurulur⁷⁵.

Eşler arasında evlilik ilişkisi, sonsuza kadar devam edecek olan bir hukukî ilişki değildir. Gerçekten, eşler arasındaki evlilik ilişkisinin, eşlerden birinin ölümü, ayrıca evliliğin feshinin istenmesi ve hâkim tarafından feshe karar verilmesi şartıyla gaipliğine karar verilmesi, cinsiyet değiştirmesi, evlenmenin hükümsüz olması veya boşanma sebeplerinden birisi ile sona ermesi mümkündür⁷⁶.

2. Evlenmenin Yokluğu

Evlenmenin aynı cinsten iki kişi arasında yapılmış olması, evlendirme memuru önünde yapılmamış olması ve taraflardan birinin iradesini açıklamamış olması hâlinde evlenme yok hükmündedir⁷⁷. Bu durumlarda, taraflar arasında evlilik ilişkisi kurulmamıştır. Dolayısıyla, tarafların, ayrıca mahkemeye başvurarak evliliğin ortadan kaldırılmasına ilişkin bir karar almaları da gerekmemektedir⁷⁸.

⁷⁴ Bu şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Zevkliler/Acabey/Gökyayla**, s. 783-813; **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 47-70.

⁷⁵ **Akıntürk/Ateş Karaman**, s. 107; **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 47. Evliliğin kurulması hukukî anlamda bir uyumsuzluk sayılmayacağından bu konuda arabuluculuk kurumunun uygulanması hakkında bir değerlendirme yapılamaz.

⁷⁶ **Kaplan Güler**, s. 85. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz., **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 70-136; **Öztaş**, s. 319-509; **Hatemi/Kalkan Oğuztürk**, s. 111-126; **Feyzioğlu**, s. 221-263.

⁷⁷ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 71,76, 77.

⁷⁸ **Hatemi/Kalkan Oğuztürk**, s. 33-41; **Tekinay**, s. 121; **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 77; **Akıntürk/Ateş Karaman**, s. 204-206; **Zevkliler/Acabey/Gökyayla**, s. 920; **Öztaş**, s. 320; **Feyzioğlu**, s. 90-94.

Evlenmenin yokluğunun, kamu düzenine ilişkin bir uyuşmazlık olması nedeniyle arabuluculuk kurumuna elverişli olmadığı belirtilmelidir.

3. Evlenmenin Butlanı

Evlenmenin butlanı ile kastedilen, şeklen meydana gelmiş olan bir evliliğin sonradan ortadan kaldırılmasını gerektiren bazı sebeplerle sakatlanmış olmasıdır. Diğer bir deyişle batıl bir evlenme ilişkisi nedeniyle de eşler arasında evlilik ilişkisi doğmuştur. Gerçekten, Medenî Kanununun 156 ncı birinci fıkrasının ikinci cümlesine göre, “*Mutlak butlan hâlinde bile evlenme, hâkimin kararına kadar geçerli bir evliliğin bütün sonuçlarını doğurur*”⁷⁹.

Mutlak butlan ve nisbî butlan sebepleri kanunda sınırlı olarak sayılmıştır (MK.m.145 ve MK.m.148-153). Söz konusu sebeplerin mevcut olması, evlilik ilişkisini kendiliğinden geçersiz hâle getirmez. Evlilik ilişkisinin sona ermesi için butlan davası açmak gerekmektedir⁸⁰.

Hem mutlakhem de nisbî butlan sebebine dayanan uyuşmazlıklar, kamu düzenine ilişkin tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri hususlardan oldukları için arabuluculuk kurumuna elverişli deđildirler⁸¹.

4. Boşanma

Boşanma, hukuken geçerli bir evliliğin eşler henüz hayatta iken kanunda öngörülen sebeplerden birinin gerçekleşmesi sebebiyle açılacak boşanma davası sonucunda hâkim kararı ile sona erdirilmesidir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, boşanmanın söz konusu olabilmesi için, kanunda belirtilen boşanma sebeplerinden birisinin gerçekleşmesi ve hâkim tarafından boşanmaya hükmolunması gerekmektedir⁸².

Boşanma davası, evlilik ilişkisini ortadan kaldıran bozucu yenilik doğuran bir davadır. Ayrıca, boşanma davası üzerinde tarafların serbestçe

⁷⁹ Tekinay, s. 121; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 208; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 80; Öztan, s. 323.

⁸⁰ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 80, 86; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 225 vd..

⁸¹ Taşpolat Tuğsavul, s. 82; Koç, s. 46; Özbek, Avukatlık, s. 131.

⁸² Öztan, s. 325; Feyzioğlu, s. 263; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 235, 243; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 102, 103; Şıpka, Değerlendirme, s.174; Kaplan Güler, s. 87.

tasarruf etme yetkisi de bulunmamaktadır⁸³. Bu nedenle boşanmadan doğan uyuşmazlıkların arabuluculuk kurumuna elverişli olmadığı söylenebilir.

5. Boşanma ve Ayrılık Davasında Alınacak Geçici Önlemler ve Tedbir Nafakası

Boşanma davasının açılması sebebiyle eşlerin ve çocukların zarar görmeleri olasıdır. Bu durumu göz ardı etmeyen Medenî Kanun, “*boşanma veya ayrılık davası açılınca hâkim, davanın devamı süresince gerekli olan ... geçici önlemleri re’sen alır*” hükmünü getirmiştir (MK.m.169). Kanunda gerekli olan önlemlere, eşlerin barınması, geçimi, eşlerin mallarının yönetimi; çocukların bakımı ve korunması örnek olarak gösterilmiştir.

Boşanma veya ayrılık davasının açılması, evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerinden birisi olan bakım ve geçindirme yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle, boşanma veya ayrılık davası açıldığı zaman eşlerden birisi kendi imkânlarıyla bakımını ve geçimini sağlayamıyorsa imkânı yeterli olan diğer eşin bu eşin geçim ve bakımına katkıda bulunması gerekmektedir. İşte, hâkim tarafından belirlenecek olan bu nafakaya “*tedbir nafakası*” adı verilmektedir⁸⁴.

⁸³ **Kapan**, s. 134; **Şıpka**, Değerlendirme, s.173, 174; **Koç**, s. 46; **Bilge**, s. 106; **Taşpolat Tuğsavul**, s. 82; **Özbek**, Avukatlık, s. 131. Amerika’da boşanma oranı son on yılda iki katına çıkmıştır. Boşanmanın doğası gereği birçok olumsuz yönü bulunmaktadır. Devlet yargılaması ise eşler arasındaki gerilimi daha da arttırmaktadır. Zira, boşanmanın bir sonucu olarak eşlerin nafaka, evlilik birliği içinde edinilen malların kimde kalacağı, velâyet konusunda anlaşmış olmaları gerekmektedir. Ancak, klasik yargılama usulünde eşler, genellikle anlaşamamaktadır. Ayrıca, eşler arasında çocuğun velâyetine ve iştirak nafakasına ilişkin yaşanan tartışmalar çocuğu olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan, avukatların kendi müvekkillerine haklı olduklarını empoze etmesi, ileride yaşanacak olan anlaşmazlıkları tetiklemektedir. Bu sebeplerle boşanma ve boşanmanın hukukî sonuçları hakkında tatmin edici bir karara ulaşmak devlet yargılaması ile çok zordur. Gerçekten, mahkemeler de, oldukça duygusal bir yönü bulunan aile hukuku uyuşmazlıklarının çözümü için alternatif bir yol aramaktadır. Bkz., **Coogler, O. J./ Weber, Ruth E./McKenry, Patrick C.**: Divorce Mediation, A Means of Facilitating Divorce and Adjustment, The Family Coordinator, V. 28, N. 2, 1979, p. 255-259, p. 255, 256.

⁸⁴ **Akıntürk/Ateş Karaman**, s. 284, 285; **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 131; **Zevkliler/ Acabey/Gökyayla**, s. 1010; **Öztan**, s. 449; **Tekinay**, s. 261; **Feyzioğlu**, s. 279.

Boşanma veya ayrılık davasının açılması sebebiyle hâkimin alması gereken önlemler, kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir. Bu sebeple, bu önlemlerin belirlenmesi, değiştirilmesi veya kaldırılmasına ilişkin uyuşmazlıklar, arabuluculuk kurumunun kapsamına girmemektedir⁸⁵.

6. Boşanmanın Hukukî Sonuçları

a. Boşanmanın Eşler Bakımından Sonuçları

aa. Genel Olarak

Boşanma kararının eşler bakımından ilk sonucu, evlilik birliğini sona erdirmesidir. Boşanma kararı ile birlikte erkek eř, herhangi bir süre bekleme-sizin yeniden evlenebilecekken; kadın için yeniden evlenmeden önce üç yüz günlük bekleme süresi öngörölmüřtür⁸⁶. Kadın için getirilen bekleme süresi, soybağı karışıklıklarını önlemek için getirildiğinden kamu düzenini ilgilendirmektedir. Bu nedenle, bekleme süresine ilişkin uyuşmazlıkların Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu kapsamında çözömlenmesi mümkün olmayacaktır⁸⁷.

Evliliğin sona ermesi, her iki eşin de⁸⁸ evlenme ile kazandığı kişisel durumlarını sona erdirmemektedir. Bu kuralın istisnası ise kadının soyadıdır. Bu sebeple, kadın boşandıktan sonra eski soyadına dönmek zorundadır. Ancak, kadının önceki kocasının soyadını kullanmakta bir menfaati varsa ve bu durumun kocasına zarar vermeyeceğini ispatlaması hâlinde hâkimden kocasının soyadını taşımasına izin vermesini isteyebilir⁸⁹. Kadının evlilik birliğinin sona ermesinden sonra kendi soyadına döneceğine ilişkin ilke, kamu düzeni ile yakından ilgilidir. Bu nedenle, evlilik ilişkisinin sona ermesinden sonra kadının eski kocasının soyadını kullanmaya devam etmek istemesine ilişkin uyuşmazlıklar arabuluculuğa elverişli değildir. Zira, taraflar

⁸⁵ Kaplan Güler, s. 114; Bilge, s. 106.

⁸⁶ Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 57; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1015; Öztan, s. 461; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 136; Tekinay, s. 96-98, 264-266; Feyziöğlu, s. 306-308.

⁸⁷ Kaplan Güler, s. 115.

⁸⁸ MK.m.173'de "Boşanma hâlinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur" denilse de bu hususlar erkekler için de geçerlidir (Kaplan Güler, s. 116).

⁸⁹ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 137; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 129.

anlaşmış olsalar bile, bu anlaşma hâkim tarafından onaylanmadıkça sonuç doğurmaz⁹⁰. Burada ayrıca belirtilmelidir ki, evli kadının kocasının soyadını taşımak istememesine ilişkin uyuşmazlıklar da arabuluculuğa elverişli değildir. Çünkü, kadının kocasının soyadını taşımasına ilişkin kural emredicidir.

Borçlar Kanunu'nun 153 üncü maddesinde belirtildiği üzere, evlilik birliği devam ettiği sürece karı kocanın birbirinden olan alacakları için duran zamanışı boşanma kararının kesinleşmesi ile birlikte kaldığı yerden işleme devam edecektir. Bu hüküm de kamu düzenindedir. Bu nedenle, bu konudaki uyuşmazlıkların Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu kapsamında çözümü mümkün değildir⁹¹.

Medenî Kanun'un 181 inci maddesinin birinci fıkrasına göre, "*Boşanan eşler, bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamazlar ve boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendilerine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça, kaybederler*". Maddeden anlaşılacağı üzere, ölüme bağlı tasarrufun içeriğindetasarrufun boşanmaya rağmen varlığını sürdüreceğinin belirtilmesi mümkündür. Diğer taraftan, ölüme bağlı tasarrufun kapsamında böyle bir düzenleme olmasa da, boşanmanın fer'î sonuçlarına ilişkin anlaşmada düzenlenmesi ve hâkim tarafından onaylanması hâlinde eşin mirasçılığı söz konusu olacaktır. Bu maddeden doğan uyuşmazlıklar üzerinde tarafların serbestçe tasarruf edebilme yetkisi bulunmaktadır. Bu nedenle, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun bu tür uyuşmazlıklara uygulanması mümkün değildir⁹².

⁹⁰ **Kaplan Güler**, s. 115, 116.

⁹¹ **Kaplan Güler**, s. 117.

⁹² **Kaplan Güler**, s. 118. Boşanmadan sonra eşin mirasçı olması konusunda ölüme bağlı tasarrufta veya boşanmanın fer'î sonuçlarına ilişkin anlaşmada hüküm olabilir. Şüphesiz, mirasbırakan ölüme bağlı tasarrufun içeriğini belirlerken serbestçe tasarruf edebilme yetkisi bulunmaktadır. Zira, miras hukukunda mirasbırakanın son arzularının yerine getirilmesi amaçlanmaktadır. Buna karşılık, aile hukuku devletin müdahalesinin yoğun olduğu bir hukuk dalıdır. Boşanmanın fer'î sonuçlarına ilişkin anlaşmanın hâkimin onayına tâbi tutulması da bunun bir örneğidir. Sonuç olarak, ölüme bağlı tasarruf düzenleme yetkisi ile boşanmanın fer'î sonuçlarına dair anlaşma yapma yetkisi arasında tarafların serbestçe tasarruf edilebilmesi yönünden bir çelişki var gibi görünse de, aslında bu aile hukukunun özelliğinin bir sonucudur.

bb. Maddî Tazminat

Medenî Kanun, boşanmada kusuru bulunmayan veya daha az kusurlu bulunan ve boşanma nedeniyle mevcut veya beklenen menfaatleri zedelenen tarafın kusurlu diğer taraftan uygun bir maddî tazminat isteyebileceğini kabul etmiştir (MK.m.174/I). “*Tazminat isteyen tarafın kusursuz ya da daha az kusurlu olması*”, “*davalı tarafın kusurlu olması*” ve “*tazminat isteyen tarafın mevcut veya beklenen bir menfaatinin boşanma yüzünden zedelenmiş olması*” şeklinde üç maddede toplanabilecek olan ve maddî tazminat istemi için gereken şartlar gerçekleşince⁹³, hâkim uygun bir tazminata hükmeder. Uygun bir tazminat terimi, aynen ve nakden yapılacak olan ödemeleri kapsamaktadır⁹⁴.

Maddî tazminata hâkim kendiliğinden hükmedemez. Diğer bir ifade ile hâkimin maddî tazminata hükmedebilmesi için maddî tazminat isteme hakkına sahip olan tarafın bunu talep etmiş olması gereklidir. Maddî tazminat istemi ise, boşanma davası görülürken istenebileceği gibi, boşanma hükmü kesinleştikten sonra ayrı bir davayla da istenebilir⁹⁵.

Maddî tazminata ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardandır. Bu nedenle, maddî tazminata ilişkin uyuşmazlıklarda arabuluculuk kurumunun uygulanması mümkündür⁹⁶. Hâkimin onayına ise gerek yoktur⁹⁷. Ancak, evlilik boşanma ile sona ermişse

⁹³ Boşanma sebebiyle maddî tazminat istenebilmesi için gereken şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 145, 146; **Feyzioğlu**, s. 313-315; **Zevkliler/Acabey/Gökyayla**, s. 1017-1021; **Tekinay**, s. 267-271; **Öztañ**, s. 480-492.

⁹⁴ **Akıntürk/Ateş Karaman**, s. 295-298; **Zevkliler/Acabey/Gökyayla**, s. 1022; **Kaplan Güler**, s. 119-123; **Öztañ**, s. 490.

⁹⁵ **Akıntürk/Ateş Karaman**, s. 298; **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 147. Ayrıca bkz., **Zevkliler/Acabey/Gökyayla**, s. 1026. Maddî tazminat talebinin boşanma davası sırasında sürülmesi gerektiği görüşü ve gerekçeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., **Zevkliler/Acabey/Gökyayla**, s. 1025, 1026. **Öztañ**'a göre, maddî tazminat davasının açılabilmesi için öncelikle eşlerin malvarlığında boşanma nedeniyle bir azalmanın olup olmadığının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, öncelikle mal rejiminin tasfiyesine gidilmedir. Dolayısıyla, maddî tazminat davası, tasfiye davası ile beraber veya tasfiye davasından sonra açılmalıdır (bkz., **Öztañ**, s. 479).

⁹⁶ **Kaplan Güler**, s. 123; **Bilge**, s. 104.

⁹⁷ Burada MK.m.184/I, b. V'de geçen “*Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz*” hükmüne değinmek

ve boşanma sebebi olarak gösterilen maddî vakıalarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem⁹⁸ bulunuyorsa, boşanma davası ile istenebilecek veya boşanma kararının kesinleşmesinden sonra istenebilecek tazminat talepleri arabuluculuğa elverişli değildir (HUAK.m.1/II, c.2)⁹⁹.

cc. Manevî Tazminat

Boşanma sebebiyle karşılanacak olan zararlar sadece maddî zararlardan ibaret değildir. Medenî Kanun, gerekli şartlar¹⁰⁰ gerçekleştiği takdirde boşanma sonucunda manevî zararların da istenebileceğini düzenlemiştir.

gerekmektedir. Zira, maddî ve manevî tazminat, yoksulluk nafakası, iştirak nafakası, mal rejiminin tasfiyesi gibi hususlar boşanmanın fer'i sonuçlarındandır. Bu fer'i sonuçlardan bazıları üzerinde taraflar serbestçe tasarruf edebilecekken, bazıları üzerinde ise tasarruf edemezler. Ancak, MK.m.184/1, b. V'de fer'i sonuçlar arasında bir ayırım yapılmamıştır. Eğer MK.m.184/1, b. V, mevcut hâli ile yorumlanırsa arabuluculuğa elverişli olduğu kabul edilen uyuşmazlıklar için (maddî tazminat, manevî tazminat, yoksulluk nafakası vb.) dahi hâkimin onayı gerekecektir. Diğer bir ifadeyle, aile hukukunda arabuluculuğa elverişli olarak gösterilen birkaç uyuşmazlık da arabuluculuk kurumu ile çözümlenemeyecek ve uyuşmazlığın hâlli için yine hâkim kararına ihtiyaç duyulacaktır. Bu nedenle, MK.m.184/1, b. V'in "boşanma veya ayrılığın tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar" olarak yorumlanması yerinde olacaktır. Diğer taraftan, söz konusu maddenin başlığı "Boşanmada yargılama usulü"dür. Bu maddenin uygulanabilmesi için, boşanma davasının açılmış olması gerektiği söylenebilir. Gerçi, boşanma yüzünden istenecek olan mal rejiminin tasfiyesi sonucunda ortaya çıkan katılma alacağı ve değer artış payı alacağı, maddî ve manevî tazminat davası ile yoksulluk nafakası ise boşanma davası ile istenebileceği gibi ayrı bir dava ile de istenebilir. Boşanma davasından sonra açılan bu davalarda ise MK.m.184'ün uygulama alanı bulmayacağı söylenebilir. Gerçekten, bu davalar boşanma davası değildirler.

⁹⁸ Bu eylem, fiziksel, cinsel, ekonomik ya da psikolojik şiddete dayanabilir. Evlilik birliğinin boşanma ile sona ermesi, hâllerinde genellikle eşler arasında psikolojik şiddet eylemleri içeren tartışmalar yaşanmaktadır. Bu nedenle, aslında arabuluculuğa elverişli olan boşanmanın fer'i sonuçlarına ilişkin talepler uygulamada arabuluculuğa elverişli olmaktan çıkmakta ve arabuluculuğa elverişli hâllerin kapsamı daralmaktadır (Demir, Arabuluculuk, s. 222; Bilge, s. 105).

⁹⁹ Demir, Arabuluculuk, s. 222; Bilge, s. 105.

¹⁰⁰ Boşanma sebebiyle manevî tazminat istenebilmesi için gereken şartlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Dural/Öğüz/Gümüş, s. 147, 148; Tekinay, s. 271-273; Feyzioğlu, s. 316-317; Zevkililer/Acabey/Gökyayla, s. 1029-1032; Öztan, s. 492-496.

İlgili hükme göre, “boşanmaya sebep olan olaylar yüzünden kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer taraftan manevî tazminat olarak uygun miktarda bir para ödenmesini isteyebilir” (MK.m.174/II).

Maddî tazminatta olduğu gibi, manevî tazminatın da miktarı hâkim tarafından belirlenir. Ancak, maddî tazminatta farklı olarak, manevî tazminatın ayrı olarak ödenmesi mümkün değildir. Zira, kanunda “uygun miktarda bir para” ifadesi kullanılmıştır¹⁰¹. Diğer taraftan, tazminatın irat şeklinde ödenmesi de mümkün değildir (MK.m.176/II).

Manevî tazminata da hâkim kendiliğinden hükmedemez. Diğer bir ifade ile hâkimin manevî tazminata hükmedebilmesi için manevî tazminat isteme hakkına sahip olan tarafın bunu istemiş olması gereklidir. Manevî tazminat istemi ise boşanma davası görülürken istenebileceği gibi, boşanma hükmü kesinleştikten sonra ayrı bir davayla da istenebilir¹⁰².

Manevî tazminata ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardandır. Bu nedenle, manevî tazminatla ilgili anlaşmazlıklarda arabuluculuk kurumunun uygulanması mümkündür¹⁰³. Ancak, evlilik boşanma ile sona ermişse ve boşanma sebebi olarak gösterilen maddî vakıalarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem bulunuyorsa, boşanma davası ile istenebilecek veya boşanma kararının kesinleşmesinden sonra istenebilecek tazminat talepleri arabuluculuğa elverişli değildir (HUAk.m.1/ II, c.2)¹⁰⁴.

dd. Yoksulluk Nafakası

Medenî Kanun, boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek olan ve kusuru diğer taraftan daha ağır olmayan tarafa, diğer tarafın malî gücü oranında geçimi için süresiz olarak nafaka isteyebilme hakkı tanımıştır (MK.m.175). Öğretide, bu nafakaya “yoksulluk nafakası” denilmektedir ve yoksulluk

¹⁰¹ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 301; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 148; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1033.

¹⁰² Öztan, s. 494; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 301.

¹⁰³ Kaplan Güler, s. 128; Bilge, s. 104.

¹⁰⁴ Demir, Arabuluculuk, s. 222; Bilge, s. 105.

nafakası için maddî ve manevî tazminat davalarından farklı olarak nafaka yükümlüsünün kusurlu olması gerekmemektedir¹⁰⁵.

Tazminat davalarında olduğu gibi, taraflardan birisi istemde bulunmadan hâkim kendiliğinden yoksulluk nafakasına hükmedemez¹⁰⁶. Ancak, taraflardan birisi istemde bulunmuşsa ve yoksulluk nafakasının şartları gerçekleşmişse, hâkim, yoksulluğa düşecek tarafa süresiz olarak nafaka ödemesine karar verebilir. Bu takdirde, nafaka, boşanma hükmünün kesinleştiği tarihten itibaren geçerli olacaktır¹⁰⁷.

Yoksulluk nafakasına ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardandır. Bu nedenle, yoksulluk nafakasına ilişkin uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk kurumunun uygulanması mümkündür¹⁰⁸. Ancak, evlilik boşanma ile sona ermişse ve boşanma sebebi olarak gösterilen maddî vakialarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem bulunuyorsa, boşanma davası ile istenebilecek veya boşanma kararının kesinleşmesinden sonra istenebilecek yoksulluk nafakası talepleri arabuluculuğa elverişli değildir¹⁰⁹.

ee. Eşler Arasında Geçerli Olan Mal Rejiminin Tasfiyesi

Kanunkoyucu eşler arasındaki mal rejiminin boşanma ile sona ereceğini düzenlemiştir (MK.m.179). Mal rejiminin sona ermesi, boşanmanın fer'î sonuçları arasında yer almaktadır ve eşlerin malvarlıklarını ilgilendiren bir husustur. Bu nedenle mal rejiminden doğan uyuşmazlıkların arabuluculuk kurumuna elverişli olduğu söylenebilir¹¹⁰. Ancak, evlilik boşanma ile sona ermişse ve boşanma sebebi olarak gösterilen maddî vakialarda aile içi şiddet kapsamına giren bir ya da birden fazla eylem bulunuyorsa, boşanma davası

¹⁰⁵ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 148, 149; Öztan, s. 500; Feyzioğlu, s. 309; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1036; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 131; Tekinay, s. 273; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 302.

¹⁰⁶ Feyzioğlu'na göre de, yoksulluk nafakası talep olmadan mahkemece re'sen dikkate alınabilecek bir nafaka değildir. Bunun için kusursuz eşin istekte bulunması gereklidir (bkz., Feyzioğlu, s. 310).

¹⁰⁷ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 305.

¹⁰⁸ Kaplan Güler, s. 140; Şıpka, Değerlendirme, s. 174; Bilge, s. 104.

¹⁰⁹ Bilge, s. 105.

¹¹⁰ Şıpka, Değerlendirme, s. 174; Kaplan Güler, s. 157.

ile istenebilecek veya boşanma kararının kesinleşmesinden sonra istenebilecek mal rejiminin tasfiyesinden doğan alacak talepleri arabuluculuğa elverişli değildir¹¹¹.

b. Boşanmanın Çocuklar Bakımından Sonuçları

Boşanma davasının çocuklar bakımından önemli sonuçları bulunmaktadır. Bunlar, “*çocuğun velâyeti*”, “*çocukla kişisel ilişki kurulması*” ve “*çocuğun bakılması*” olmak üzere üç tanedir¹¹².

Boşanma davası sonucunda, hâkim genellikle¹¹³ çocuğun velâyetinin eşlerden birisine verir. Bu durumda, velâyet hakkı kendisine bırakılan taraf, velâyet hakkından doğan çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi yükümlülüğü altına girmektedir. Her ne kadar, çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi yükümlülüğü altında olmasa da, soybağı ilişkisi devam eden ve çocuk kendisine bırakılmayan tarafın çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi için gereken giderlere katlanma yükümlülüğü (MK.m.182/II) ve çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkı vardır. Bu sebeple ödenecek nafakaya öğretide “*iştirak nafakası*” denilmektedir¹¹⁴.

Çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkı, ana veya babanın çocuğundan ayrı kaldığı hâllerde söz konusu olmaktadır. Bu bakımdan, ana ve babanın

¹¹¹ Demir, Arabuluculuk, s. 222; Bilge, s. 105.

¹¹² Dural/Öğüz/Gümüş, s. 140, 142, 144; Kaplan Güler, s. 158; Feyzioğlu, s. 296-305; Tekinay, s. 281-291. Ayrıca bkz., Öztan, s. 464 vd.. 1970’lerde, Amerika’da, boşanma davasının fer’î sonuçları hakkında karar verilirken, çocuğun haklarının, mahkemede tam olarak temsil edilmemesi sebebiyle ihmâl edildiği ifade edilmiştir. Bu sebeple, bazı eyaletlerde çocuğun mahkemede daha iyi temsil edilebilmesi için, dava sırasında çocuğa kayyım veya avukat atanması kanunî düzenlemelere konu olmuştur. Bu düzenlemelerin yapılma sebebi olarak da birçok konuda çocuk ile eşlerin menfaatlerinin farklı olması gösterilmiştir (bkz., Coogler/Weber/McKenry, p. 256).

¹¹³ Hâkim, çocuğun velâyetini hiçbirine de vermeyebilir. Ancak, hâkimin bu yola gidebilmesi için velâyetin kaldırılması sebeplerinden birisinin mevcut olması gerekmektedir. Çocuğun velâyetinin ana ve babadan alınması ve çocuğun bir vasinin gözetimine bırakılmış olması, çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını engellemez (bkz., Akıntürk/Ateş Karaman, s. 312).

¹¹⁴ Öztan, s. 474; Feyzioğlu, s. 301; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1040; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 144; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 131; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 316; Tekinay, s. 287.

boşanmış veya ayrılmış olmaları bir gereklilik değildir¹¹⁵. Medenî Kanunun 323 üncü maddesine göre, “*ana ve babadan her biri*”¹¹⁶, *velâyeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir*”. Medenî Kanunun 326 ncı maddesine göre ise, kişisel ilişki kurma hakkı mahkeme kararı ile verilmediği sürece velâyet hakkına sahip olmayan kişi çocuk ile kişisel ilişki kuramaz. Bu konuda, velâyet kendisine bırakılmayan eşin çocuk ile nasıl ilişki kuracağı konusunda taraflar anlaşabilirler. Ancak, bu tür anlaşmalar¹¹⁷ hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz¹¹⁸.

İştirak nafakasına hükmedilebilmesi için tarafların istemde bulunmasına gerek yoktur. Taraflar, istemde bulunmasa da, hâkim re’sen iştirak nafakasına hükmedecektir¹¹⁹. Nafaka miktarı da hâkim tarafından serbestçe belirlenir. İştirak nafakası, hâkimin velâyeti karşı tarafa verdiği mahkeme kararının kesinleşmesinden başlayarak çocuğun ergin olduğu güne kadar devam eder. Ancak, çocuk ergin olmasına rağmen eğitimi devam ediyorsa, ana ve baba somut olayın özelliklerine göre kendilerinden beklenebilecek

¹¹⁵ **Kaplan Güler**, s. 160.

¹¹⁶ Medenî Kanunun 325 inci maddesinin birinci fıkrasında üçüncü kişilere de çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkı vermiştir. Söz konusu hükme göre, “*Olağanüstü hâller mevcutsa, çocuğun menfaatine uygun düştüğü ölçüde çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı diğer kişilere, özellikle hısımlarına da tanınabilir*”.

¹¹⁷ Buradaki anlaşma, **Hatemi/Kalkan Oğuztürk**’ün de belirttiği gibi sadece anlaşmalı boşanmada yapılan fer’î sonuç sözleşmesi değildir. Gerçekten, her türlü boşanma sebebinde de fer’î sonuç sözleşmesi yapılabilir. Kanun, sadece anlaşmalı boşanmada fer’î sonuç sözleşmesi yapmanın zorunlu olduğunu düzenlemiştir (MK.m.166/III). Diğer boşanma sebepleri ile açılan boşanma davalarında ise fer’î sonuç sözleşmesi yapmak zorunlu değildir. Ancak, her hâlde, yapılan fer’î sonuç sözleşmesi hâkimin onayı ile hüküm doğurur (MK.m.184/V) (bkz., **Hatemi/Kalkan Oğuztürk**, s. 131).

¹¹⁸ **Kaplan Güler**, s. 164; **Hatemi/Kalkan Oğuztürk**, s. 130. **Tekinay** da bu hususa şöyle dikkat çekmektedir: “Federal Mahkemenin bazı kararlarında açıkça belirtildiği gibi, eğer bu münasebet, çocuğun, ruhî, ahlâkî ve fizik gelişmesi için sakıncalar doğuracaksa, yargıç bu noktayı kararında belirterek, görüşme hakkını reddedebilir. ... Ancak bu müeyyide çok dikkatli bir şekilde kullanılmalıdır. Zira, görüşme hakkı yalnız çocuğun değil, ebeveynin de menfaati için kabul edilmiştir ve hatta bu hak ebeveynin şahsiyet hakları arasında yer alır. Bu sebeple, görüşme hakkının kullanılması çocukların arzu ve kararlarına bırakılamaz” (**Tekinay**, 286).

¹¹⁹ **Dural/Öğüz/Gümüş**, s. 144; **Öztan**, s. 474.

ölçüde olmak üzere, çocuğun eğitimi sona erinceye kadar iştirak nafakasını ödemekle yükümlüdürler (MK.m.328/II)¹²⁰.

Görüldüğü üzere, boşanmanın çocuklar ile ilgili sonuçları kendiliğinden doğmamakta, bu konuda hâkim tarafından bir karar verilmesi gerekmektedir. Eşlerin velâyetin kime bırakılacağı, diğer eşin çocuk ile ne şekilde kişisel ilişki kuracağı ve çocuğun bakımına ne ölçüde katılacağı gibi konularda anlaşması mümkündür. Ancak, eşlerin bu yönde bir anlaşma yapması, hâkim tarafından onaylanınca geçerlilik kazanmaktadır. Ayrıca, söz konusu anlaşma önüne gelen hâkim, anlaşma ile mutlak şekilde bağlı değildir. Hâkim bu anlaşmayı göz ardı ederek, boşanma ve ayrılığın çocuklar ile ilgili sonuçlarını re'sen düzenleyebilir¹²¹.

HUAK.m.1/II uyarınca, ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda arabuluculuk mümkün olduğundan ve yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, boşanma ve ayrılığın çocuklara ilişkin sonuçları, arabuluculuğa elverişli değildir. Zira, bunlar tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri konulardan değildir¹²². Çocuk, kendi haklarını koruyamayacak bir konumdadır. Ana ve babanın anlaşarak çocuğa zarar verebilecek bir anlaşmaya varabilmeleri mümkündür. Bu sebeple velâyetin hangi eşe bırakılacağı, çocuk ile kişisel ilişki kurma hakkının ne şekilde kullanılacağı ve iştirak nafakasına ilişkin uyuşmazlıklara arabuluculuk yöntemi ile çözüm bulunması mümkün değildir¹²³.

D. Yardım Nafakasına İlişkin Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

Medenî Kanun, kişileri, yoksulluğa düşen hısımlarına yardım etmeye zorlamaktadır. Gerçekten, Medenî Kanunun 364 üncü maddesinin birinci

¹²⁰ Feyzioğlu, s. 305; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 144.

¹²¹ Kaplan Güler, s. 166; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 311. Ayrıca bkz., Öztan, s. 475. Şıpka'ya göre de, velâyet ve çocuk ile kişisel ilişki kurulması yönündeki ilâm niteliğinde olmayan boşanma protokolü arabuluculuk anlaşması ile sağlanabilir. Ancak, bu anlaşma boşanma davasını bakan mahkeme tarafından onaylanmakla geçerlilik kazanır (bkz., Şıpka, Değerlendirme, s. 174).

¹²² Kapan Güler, s. 134; Bilge, s. 105, 106.

¹²³ Kaplan Güler, s. 167, 182,193.

fıkrasına göre, “Herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür”. Hükümden anlaşılabilceği üzere, nafaka vermekle yükümlü olanlar üstsoy, altsoy ve kardeşlerdir. Kanunkoyucu üstsoy ve altsoy için bir sınırlama öngörmezken; yansolar bakımından sadece refah içinde olan kardeşleri yükümlü tutmuştur. Diğer taraftan, kanunkoyucu, nafaka isteyecek olanların nafaka yükümlülerinden dilediği birine başvurmasını istememekte ve onu belirli bir sıraya (mirasçılıktaki sıraya) uyararak istemde bulunmaya zorlamaktadır (MK.m.365/I)¹²⁴.

Yardım nafakasına ilişkin uyuşmazlıklar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği uyuşmazlıklardandır. Bu nedenle, bu tür uyuşmazlıklar için arabulucuya gidilmesi mümkündür.

E. Soybağına İlişkin Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Evlerişliliği

Dar anlamda soybağı ile kastedilen, çocuk ile anne ve babası arasındaki bağlantıdır. Bu bağlantının kurulmasını sağlayan yollara ise “soybağının kaynakları” adı verilmektedir. Soybağının kaynakları, kendisi ile soybağı ilişkisi kurulacak kişiye göre değişmektedir. Zira, ana ile çocuk arasındaki soybağı ilişkisi, “doğum” ve “evlât edinme” yolu ile kurulurken; baba ile çocuk arasında soybağı ilişkisi, “ana ile evlilik”, “tanıma”, “hâkim hükmü” ve “evlât edinme” ile kurulmaktadır¹²⁵.

Soybağının kurulması, çocuk ile soybağı kurulan kişiye velâyet ilişkisinden başka birtakım hak ve yükümlülükler yüklemektedir. Gerçekten, Medeni Kanunun 322 nci maddesine göre, “Ana, baba ve çocuk, ailenin huzur ve bütünlüğünün gerektirdiği şekilde birbirlerine yardım etmek, saygı ve anlayış göstermek ve aile onurunu gözetmekle yükümlüdürler”. Ayrıca, çocuk ile ebeveyni arasında soybağı ilişkisinin kurulması, çocuğun soyadı, vatandaşlığı ve mirasçılığı gibi kişisel durumları üzerinde de etkilidir. Diğer taraftan, soybağı ilişkisinin kurulması ana ve babaya çocuk ile kişisel ilişki

¹²⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz., Akıntürk/Ateş Karaman, s. 443-454; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 358-370.

¹²⁵ Dural/Öğüz/Gümüş, s. 253; Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 139-147; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 327, 328; Fezyoğlu, s. 322, 323, 358; Öztan, s. 520 vd.

kurma hakkı verdiği gibi, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine katılma yükümlülüğü de yüklemektedir¹²⁶.

Görüldüğü üzere, çocuğun soybağı konusunda aile hukukunda egemen olan ilkelerden zayıfın korunması ilkesi geçerlidir. Ayrıca, soybağından doğan uyuşmazlıklar kamu düzeni ile de yakından ilgilidir. Bu nedenle, soybağından doğan uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı ifade edilmelidir¹²⁷. Buna karşılık, öğretilerdeki bir görüşe göre¹²⁸, çocuk ile baba arasında soybağının kurulması, Cumhuriyet Savcısının yer aldığı davalar dışında, babanın kabulü ile mümkün olduğundan bu tür uyuşmazlıklar arabuluculuk kurumuna elverişli görülmektedir¹²⁹.

F. Vesayete İlişkin Uyuşmazlıkların Arabuluculuğa Elverişliliği

Kanunda öngörülen bazı sebeplerden dolayı kendisini ve malvarlığını yönetmekten aciz olan ergin kişilerin kendisini ve malvarlığını korumayı ve yapılacak olan hukukî işlemlerde onları temsil etmeyi amaçlayan hukukî kuruma vesayet denilmektedir¹³⁰. Bir koruma kurumu olan vesayeti gerektiren hâller, “küçüklük” ve “kısıtlanma” olmak üzere iki tanedir. Bu bakımdan, velâyet altında bulunmayan çocuklar ve kısıtlanan ergin kişilere bir vasi atanır¹³¹.

¹²⁶ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 391-406; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 330-341; Öztan, s. 594-702.

¹²⁷ Özbek, Uyuşmazlık Çözümü, s. 1020; Özbek, Avukatlık, s. 131; Koç, s. 46.

¹²⁸ Bilge, s. 105.

¹²⁹ Her ne kadar öğretilerde böyle bir görüş ileri sürülmüş olsa da soybağından doğan davalar kamu düzenini yakından ilgilendirmektedir. Diğer taraftan, soybağına ilişkin uyuşmazlıklarda zayıf konumda bulunan çocuğun korunması gerekliliği bu konuda ortaya çıkan uyuşmazlıklar hakkında tarafların serbestçe tasarruf etmesine bir engel oluşturur. Bu nedenlerle, soybağından doğan uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmaması gerektiği ifade edilebilir.

¹³⁰ Akıntürk/Ateş Karaman, s. 469. Farklı vesayet tanımları için bkz., Feyzioğlu, s. 473; Öztan, s. 745.

¹³¹ Hatemi/Kalkan Oğuztürk, s. 198, 199; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 397; Zevkliler/Acabey/Gökyayla, s. 1148 vd.; Öztan, s. 756 vd.; Feyzioğlu, s. 484-487; Akıntürk/Ateş Karaman, s. 479.

Medenî Kanun, vesayeti gerektiren hâlleri düzenlemekle yetinmemiş; ayrıca, vasinin kişiliğine ilişkin hükümler de yapmıştır. Meselâ, Medenî Kanununun 413 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre, “*Vesayet makamı, bu görevi yapabilecek yetenekte olan bir ergini vasi olarak atar*”. Somut olayda, vasinin bu yeteneğe sahip olup olmadığını hâkim takdir edecektir (MK.m.4). Maddeden çıkarılabilecek diğer bir şart ise, vasi olacak kişinin ergin olmasıdır. Ancak, söz konusu iki olumlu şartın gerçekleşmesi bir kişinin vasi olarak atanabilmesi için yeterli değildir. Aynı zamanda, somut olayda vasiliğe engel bir hâlin de bulunmaması gerekmektedir (MK. m.418)¹³².

Görüldüğü üzere, vesayet kurumu da kamu düzeni ile yakından ilgilidir. Zira, vasi olarak atanacak kişi, toplum içinde yaşayan fakat zayıf durumda bulunan kişileri temsil eder ve onların şahısvarlıklarını ve malvarlıklarını korur. Bu nedenle, vesayet hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların arabuluculuğa elverişli olmadığı söylenebilir.

V. SONUÇ

Tarih boyunca bireyler arasında çıkan uyuşmazlıkları ortadan kaldırmak için çeşitli çözüm yöntemleri uygulanmaya çalışılmıştır. Hiç şüphesiz, bu yöntemlerden en fazla rağbet göreni, bağımsız mahkemelerce gerçekleştirilen yargılamalar olmuştur. Ancak, sanayi devrimi sonrasında teknolojinin gelişmesi ve liberalizmin kabul görmeye başlamasının bir sonucu olarak insanlar arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklar artmıştır. Böylece, yargının iş yükü çoğalmış ve uyuşmazlıkların çözümü daha uzun zaman dilimlerine yayılmıştır. Ayrıca, insanlar arasındaki uyuşmazlıkların devletin yetkili organları tarafından karara bağlanması, uyuşmazlıkları kesin olarak sona erdirmemiştir. Bu nedenlerle, modern hukuk sistemlerinde alternatif uyuşmazlık çözüm yolları kabul görür hâle gelmiştir.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yolları, hukuk devletini meydana getiren üç unsurdan biri belki de en önemlisi olan yargı erkinin devlet dışında üçüncü kişilerce kullanılacağı endişesi ile eleştirilmiştir. Ancak, burada

¹³² Akıntürk/Ateş Karaman, s. 489-491; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 406, 407; Öztan, s. 771-777; Feyzioğlu, s. 494-497.

geçen *alternatif* kelimesinin dostane bir anlam içerdığı ifade edilmelidir. Gerçekten, alternatif uyuşmazlık çözüm yolları devletin otoritesini ve gücünü zedelemeyen, tam tersine ona yardımcı olan yöntemlerdir.

Her ne kadar toplumun ve bireylerin özelliklerine göre uygulamada farklı alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine rastlansa da, uyuşmazlık çözümü için en etkin ve uygun yöntem arabuluculuktur. Arabuluculuk kurumu köken itibarıyla çok eskilere dayanmakta ise de, Türk hukukuna 22.06.2012 tarihinde yürürlüğe giren *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu* ile girmiştir. Bu kanunun kapsamına, kamu hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar alınmamış; özel hukuk uyuşmazlıklarının ise tamamı değil sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf etme imkânına sahip olduğu uyuşmazlıklar alınmıştır.

Aslında kanunkoyucu arabuluculuğun kapsamını belirlerken iki şekilde hareket edebilirdi. Bunlardan ilki, Avrupa Konseyi Arabuluculuk Direktifi Tasarısının 1 inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca “*bu kanun, medenî ve ticarî uyuşmazlıklarda uygulanır*” şeklinde bir ilke benimsenerek tüm özel hukuk uyuşmazlıklarının kanunun kapsamına alınmasıydı. şüphesiz, böyle bir düzenleme arabuluculuğun çerçevesini fazlaca genişletirdi. Gelişmekte olan bir ÷lke olan ÷lkemizde arabuluculuk kanununun uygulama alanını böylesine geniş tutmak arabuluculuk kurumunun kötüye kullanılmasına da neden olabilirdi. İkinci tercih, kanunun kapsamını dar tutma yönünde olabilirdi. Bu yöntemin benimsenmesi durumunda arabuluculuğun kapsamına hangi uyuşmazlıkların girdiği tek tek listeleme yöntemi ile verilebilir veya genel bir ifade ile kapsamın sınırları çizilip hangi uyuşmazlıkların bu kapsama gireceğinin tespiti öğretiyeye bırakılabılırdi. Türk kanunkoyucusu ikinci yöntemi seçmiş, kanunî düzenlemede genel bir ifade kullanılarak kapsam çizilmiş, ancak örnek kabilinden bile olsa hangi uyuşmazlıkların kanunun kapsamına gireceği belirtilmemiştir. Arabuluculuğa daha etkin bir uygulama alanı sağlanması açısından “*tarafların üzerinde tasarruf edebileceği iş ve işlemler*” ölçütü sınırlı sayıda olmayan bir örneklendirme ile desteklense daha isabetli bir düzenleme yapılmış olurdu. Yine de, mevcut düzenleme, kanunun kapsamını zamana göre gelişmeye açık tutacak nitelikte olduğundan yerinde bir tercih olarak ifade edilebilir.

Konuya aile hukuku uyuşmazlıkları bakımından yaklaşıldığında, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanununun kapsamı düzenlenirken aile

hukuku uyuşmazlıkları istisna tutulmamıştır. Bu nedenle, kural olarak mevcut düzenleme aile hukuku uyuşmazlıkları için de uygulanma alanı bulacaktır. Ancak, her türden aile hukuku uyuşmazlığının değil, sadece tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri aile hukuku uyuşmazlıklarının arabuluculuğa elverişli olduğu belirtilmelidir. Aile hukukundan doğan uyuşmazlıklar nazara alındığında şüphesiz, bu uyuşmazlıkların birçoğu tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyeceği uyuşmazlıklardır. Bu nedenle aile hukuku uyuşmazlıklarının önemli bir kısmının arabuluculuk kurumuna elverişli olmadığı belirtilmelidir. Aile hukuku uyuşmazlıklarından sadece boşanmanın fer'î sonuçlarından olan maddî ve manevî tazminat talebi, mal rejimlerinin tasfiyesi, nişanlanmanın sona ermesinin bir sonucu olan hediye-lerin geri verilmesi, maddî ve manevî tazminat talepleri arabuluculuk kurumuna elverişlidir.

Diğer taraftan, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, aile içi şiddet iddiası içeren uyuşmazlıklarda uygulama alanı bulamayacaktır. Ülkemizde, boşanma davalarının büyük çoğunluğunun psikolojik dahi olsa az veya çok aile içi şiddet içerdiği göz önüne alındığında, arabuluculuk kurumunun aile hukukundan doğan uyuşmazlıklarda uygulama alanı bulması oldukça zorlaşacaktır. Halbuki, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 21.1.1998 tarihinde kabul ettiği R (98) 1 sayılı tavsiye kararında, üye ülkelere aile arabuluculuğunu uygulamaya koymayı veya teşvik etmeyi ya da gerekliyse mevcut aile arabuluculuğunu geliştirmeyi tavsiye etmektedir. Bu nedenle, Kanunun 1 inci maddesinde geçen *“bu kanun, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri işlerden kaynaklanan hukuk uyuşmazlıklarında uygulanır”* kuralı ilke olarak benimsense bile, yapılacak yeni bir düzenleme ile bu ilkeye bazı istisnâî durumlar eklenerek bu kural yumuşatılmalıdır. Özellikle aile hukukundan doğabilecek uyuşmazlıklar bakımından maddeye getirilecek bir istisna bu uyuşmazlıkların arabuluculuk ile giderilmesine imkân sağlayacaktır. Bazı çevrelerce kamu düzeni düşüncesiyle bu tip uyuşmazlığın arabuluculuk kurumu ile çözülmesinin mümkün kılınmasına endişe ile bakılsa bile, arabuluculukla çözümlenen uyuşmazlıkta varılan çözümün hâkim onayına sunulmasının zorunlu hâle getirilmesi ile sorun aşılabilir. Aksi takdirde, bir alternatif uyuşmazlık çözüm yolu olan arabuluculuk kurumunu hukukumuzda kazandırmayı amaçlayan Hukuk Uyuşmazlıkların Arabuluculuk Kanununu, aile hukuku uyuşmazlıklarının

yargı dışında çözümünü imkânsız hâle getiren bir kanun olmaktan öte gidemeyecek, aile hukuku uyuşmazlıkları bakımından Hukuk Uyuşmazlıkların Arabuluculuk Kanununu, tıpkı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun'un 6 ve 7 inci maddeleri ve Medenî Kanununun 195 inci maddesi gibi uygulanmayan hükümler arasında yerini alacaktır.

KAYNAKÇA*

- Akcan,** Recep: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı ile İlgili Bazı Düşünceler, Prof. Dr. Bilge Öztan'a Armağan, Ankara 2008, s. 39-53.
- Akıntürk,** Turgut/**Ateş Karaman,** Derya: Türk Medenî Hukuku, C. II, Aile Hukuku, 16. Baskı, İstanbul 2014.
- Akil,** Cenk: Avusturya Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Federal Kanunu (Çeviri), İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C. 70, S. 2, 2012, s. 287-296.
- Aras,** Bahattin: Aile Mahkemelerinde Tarafların Sulh Yolu İle Çözümüne Teşviki, Yargıtay Dergisi, C. 31, S. 3, 2005, s. 303-310.
- Başözen,** Ahmet: "Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı" Taslağı'na Dair Değerlendirme, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 1-2, 2007, s. 235-239.
- Bilge,** M. Turgay: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Açısından Kamu Düzeni Kavramı, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 93-114.
- Bulur,** Alper: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Arabuluculuk Yöntemi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 65, S. 4, 2007, s. 30-46 (Bulur, Alternatif).
- Bulur,** Alper: Avukatlık Kanunu M. 35/A'nın Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Çerçevesinde İrdelenmesi Ve Bir Düzenleme Önerisi, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 89, 2010, s. 196-241 (Bulur, Avukatlık).
- Coogler,** O. J./**Weber,** Ruth E./**McKenry,** Patrick C.: Divorce Mediation: A Means of Facilitating Divorce and Adjustment, The Family Coordinator, V. 28, N. 2, 1979, p. 255-259.
- Delgado,** Richard/**Dunn,** Chris/**Brown,** Pamela/**Lee,** Helena/**Hubbert,** David: Fairness and Formality: Minimizing the Risk Of Prejudice In

* Aynı yazarın birden fazla eserine yapılan atıfları ayırmak için belirlenen kısaltmalar, ilgili eserin sonunda parantez içinde verilmiştir.

- Alternative Dispute Resolution, Wisconsin Law Review, 1985, p. 1359-1404.
- Demir**, Şamil: Arabuluculuk İle Aile İçi Şiddet ve Uzlaşmaya Tabi Suçların İlişkisi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 72, S. 2, 2014, s. 213-228 (Demir, Arabuluculuk).
- Demir**, Şamil: Avukatlık Kanunu Tasarısı Çalışma Metninin Uzlaşma Sağlamaya İlişkin 35/A Maddesinin Değerlendirilmesi, Ankara Barosu Dergisi, Y. 70, S. 2, 2012, s. 189-215 (Demir, Avukatlık).
- Dural**, Mustafa/**Öğüz**, Tufan/**Gümüş**, Mustafa Alper: Türk Özel Hukuku, C. III, Aile Hukuku, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, İstanbul 2015.
- Edwards**, Harry T.: Alternative Dispute Resolution: Panacea or Anathema, Harvard Law Review, V. 99, N. 3, 1986, p. 668-684.
- Erişir**, Evrim: Arabuluculuk Müessesesinin Anayasa'ya Uygunluğuna ve Devlet Yargısına Nazaran Öncelik Verilmeye Değer Olduğuna İlişkin 14.2.2007 Tarihli Alman Federal Anayasa Mahkemesi Kararı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, C. 2, Özel Sayı, 2009, s. 225-236.
- Erlangen**, Reinhard Greger: Yargı ve Arabuluculuk-Model Projesinin Tamamlanmasından Sonra Gelişim Çizgileri (Çev. Cenk Akil), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 57, S. 4 (Prof. Dr. Turgut Akıntürk'ün Anısına), 2008, s. 369-380.
- Ersen Perçin**, Gizem: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemlerinden Arabuluculuğun Hukuksal Düzenlemelerdeki Yeri, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 31, S. 2, 2011, s. 177-201.
- Feyzioğlu**, Feyzi Necmeddin: Aile Hukuku Dersleri, İstanbul 1971.
- Hatemi**, Hüseyin/**Kalkan Oğuztürk**, Burcu: Aile Hukuku, 3. Baskı, İstanbul 2014.
- Işık**, Olcay: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı Çerçevesinde Arabuluculuk Yönteminin Diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ile Karşılaştırılması, Terazi Hukuk Dergisi, S. 64, 2011, s. 14-25.
- Kaplan Güler**, Beyhan: Boşanmanın Hukuki Sonuçlarında Arabuluculuk, İstanbul 2014.

- Kaplan,** Yavuz: Arabuluculuk ve Türk Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısına Eleştirel Bir Bakış, Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, C. 28, S. 1-2, 2008, s. 115-146.
- Kekeç,** Elif Kısmet: Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler, 6325 Sayılı Kanuna Göre Güncellenmiş 2. Baskı, Ankara 2014 (Kekeç, Tez).
- Kekeç,** Elif Kısmet: Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Uygulanan Temel Taktikler, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C. 1, Ankara 2009, s. 519-553 (Kekeç, Makale).
- Koç,** Evren: Arabuluculuk Kanununun Uygulanmasına İlişkin Tespitler, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 43-51.
- Köse,** Yasin: Hukuk Sistemimizdeki Yeni Patika; “Arabuluculuk”, Terazi Hukuk Dergisi, S. 84, 2013, s. 86-92.
- Laufgraben,** Eric: Protecting Mediation Communication In Federal Courts, http://www.acctm.org/docs/Protecting%20Mediation%20Communications%20in%20Federal%20Courts%20_CONNOR-Laufgraben_%20Update.pdf, Erişim Tarihi: 29.06.2015.
- Lieberman,** Jeth K./**Henry,** James F.: Lessons From The Alternative Dispute Resolution Movement, The University Of Chicago Law Review, V. 53, N. 2, 1986, p. 424-439.
- Liebscher,** Christoph: Arabuluculuk Tekniklerinin Tahkimde Uygulanması (Çev. Mustafa Göksu), Türkiye Barolar Birliği Medenî Usûl ve İcra – İflâs Hukukçuları Toplantısı IX: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 2010, s. 51-75.
- Özbay,** İbrahim: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yöntemleri, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 10, S. 3-4, 2006, s. 549-475 (Özbay, Alternatif).
- Özbay,** İbrahim: Avukatlık Hukukunda Uzlaştırma ve Uzlaştırma Tutanağının İlâm Niteliği, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 8, S. 3-4, 2004, s. 387-418 (Özbay, Avukatlık).

- Özbek**, Mustafa Serdar: Alternatif Uyuşmazlık Çözümü, 3. Baskı, Ankara 2013 (Özbek, Uyuşmazlık Çözümü).
- Özbek**, Mustafa Serdar: Avrupa Konseyi Arabuluculuk Yönergesi Önerisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 1 (Prof. Dr. Eral Özgen Anısına), 2007, s. 183-231 (Özbek, Öneri).
- Özbek**, Mustafa Serdar: Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Aile Arabuluculuğu” Konulu Tavsiye Kararı, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 7, S. 2, 2005, s. 71-102 (Özbek, Tavsiye Karar).
- Özbek**, Mustafa Serdar: Avukatlık Kanunu’nun 35/A Maddesine Göre Arabuluculuk, Ankara Barosu Dergisi, S. 3, 2001, s. 113-141 (Özbek, Avukatlık).
- Özmumcu**, Seda: Uzak Doğu’da Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış, 3. Baskı, İstanbul 2013 (Özmumcu, Uzak Doğu).
- Özmumcu**, Seda: Arabuluculuğun Doğuşu ve Gelişmelerine Genel Bakış, Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Sempozyumu I, İstanbul 2014, s. 33-42 (Özmumcu, Sempozyum).
- Öztan**, Bilge: Aile Hukuku, 5. Baskı, Ankara 2004.
- Shavell**, Steven: Alternative Dispute Resolution: An Economic Analysis, The Journal Of Legal Studies, V. 24, N. 1, 1995, p. 1-28.
- Şıpka**, Şükran: “Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı”nın Değerlendirilmesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 6, S. 12, 2007, s. 163-175 (Şıpka, Değerlendirme).
- Şıpka**, Şükran: Tartışmalar, Medeni Usul ve İcra - İflas Hukukçuları Toplantısı IX: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 2010, s. 343-344 (Şıpka, Tartışmalar).
- Tanrıver**, Süha: Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları: Arabuluculuk Kurumuna Hukuki ve Sosyolojik Bir Bakış, Prof. Dr. Fikret Eren’e Armağan, Ankara 2006, s. 821-843 (Tanrıver, Sosyolojik Bakış).
- Tanrıver**, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S. 64, 2006, s. 151-179 (Tanrıver, Çözüm Yolları).

- Tanrıver, Süha:** Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Tasarısı'nın Getirdikleri ve Değerlendirilmesi, Makalelerim II (2006-2010), Ankara 2011, s. 183-211 (Tanrıver, Değerlendirme).
- Tanrıver, Süha:** Hukuk Yargısının Temel Sorunları ve Bu Bağlamda Alınması Gereken Temel Önlemler, Makalelerim II (2006-2010), Ankara 2011, s. 115-142 (Tanrıver, Önlemler).
- Taşpolat Tuğsavul, Melis:** Türk Hukukunda Arabuluculuk, Ankara 2012.
- Tekinay, Selâhattin Sulhi:** Türk Aile Hukuku, 5. Baskı, İstanbul 1982.
- Uyumaz, Alper/Akdağ, İdris:** Türk Özel Hukukunda Şiddet ve Israrlı Takip Kavramı İle Israrlı Takip Mağdurunun Korunması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 19, S. 2, 2015, s. 45-94.
- Uyumaz, Alper:** Tüketici Hukukundan Doğan Uyuşmazlıkların Alternatif Çözüm Yolları, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 20, S. 1, 2012, s. 103-132.
- Yazıcı Tıktık, Çiğdem:** Arabuluculukta Gizliliğin Korunması, İstanbul 2013.
- Yeşilirmak, Ali:** Kurumsal Arabuluculuk Kurallarının Karşılaştırılması ve Değerlendirilmesi, Medeni Usul ve İcra - İflas Hukukçuları Toplantısı IX: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, Ankara 2010, s. 155-181.
- Zevkliler, Aydın/Acabey, M. Beşir/Gökyayla, K. Emre:** Medenî Hukuk (Giriş, Başlangıç Hükümleri, Kişiler Hukuku, Aile Hukuku), Son Yasal Değişiklikler Işığında Yeniden Düzenlenmiş 6. Baskı, Ankara 1999.

KISALTMALAR CETVELİ

AMK.	: 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun
b.	: bent
BK.	: Borçlar Kanunu
bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
c.	: cümle
Çev.	: Çeviren
dn.	: dipnot
f.	: fıkra
HUAK.	: 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
K.	: Karar, Kanun
m.	: madde
MK.	: 4721 sayılı Medenî Kanun
N.	: Number (Sayı)
p.	: page (sayfa)
RG.	: Resmî Gazete
s.	: sayfa
S.	: Sayı
V.	: Volume (Cilt)
vd.	: ve devamı
Y.	: Yıl